

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

XIX. ÉVFOLYAM.

1904. október

VIII. FÜZET.

ELMÉLET.

A kísérleti oktatástan lényege és fontossága.¹⁾

Az itt következő fejtegetéseket azon előadásomból állítottam össze, amelyet Giessenben a kísérleti lélektani kongresszuson tartottam. Ez a kongresszus, amelyet a f. év április 16—21-ig a giesseni egyetem helyiségeiben tartottak meg, az első ilyen nemű értekezés volt. A kísérleti lélektan kimagasló képviselői hozták létre s részt vettek benne lélekbuvárok, közöttük *Müller E., Ebbinghaus, Külpe, Fodl* s mások, physiológusok, psychiaterek, s néhány pedagógus. „Résztvevő” csak az lehetett, akitől már tudományos értékű mű jelent meg; mások csak „hallgatók” lehettek. A „résztvevők” (97) nagyobb része egyetemi tanár és oktató volt. A kongresszussal kapcsolatosan az elmeorvosi klinika lélektani laboratóriumában *kiállítást* rendeztek kísérleti lélektani eszközökből és módszerekből. Kapott meghívás következtében én is bemutattam a kiállításon kísérleti oktatástani módszeremet 36 táblázatban és görbében. Giessenben ezen táblázatok alapján mutattam be oktatástani kutatásaim eredményét és módszerét;²⁾ e helyen irataimra utalok és előadásom illető fejtegetéseit elhagyom.

Tizenöt évnél tovább folytatott kísérleti-didaktikai vizsgálataim közben ért meg bennem *a kísérleti didaktika eszméje, oly didaktikának, amely*

¹⁾ Dr. Lay W. A. karlsruhei tanítóképző tanár előadásának kivonata, amelyet az idei giesseni kísérleti lélektani kongresszuson tartott. A tudós tanár úr fogadja a kézirat átengedéséért e helyen is köszönetünket.

²⁾ *Sommer* dr. tanár azt mondja az ő iratában «A kísérleti lélektani készülékek és módszerek kiállítása.» (Lipcse. Barth. 77. lapon): «A III. csoport, a szellemi működések vizsgálata (emlékezet, felfogó képesség, reprodukció stb.) feltűnő módon mutatja a kísérleti lélektan, gyermeklélektan, psychopathologia módszereinek összefüggését; *Lay. Höfler, Ranschburg* (Budapest), *Stern, Sommer* vizsgálatai élénk világot vetnek a problémákra, a módszerekre, sőt részben az ingerek megválasztására is».

problémáinak megoldása végett a kísérleti módszert, az exakt megfigyelést, a statisztikát elvszerűen alkalmazza. Első dolgom volt, hogy azt az eszmét közöljem a tanítókkal és felügyelőkkel s így jött létre a „Kísérleti Didaktika” című könyvem,¹⁾ amelynek a jelzett szempontból való megbírálását kérem. Munkámmal mind *az elméleti*, mind *a gyakorlati* embernek be akartam bizonyítani, hogy kísérleti oktatástan *lehetséges* és *szükséges* s ebből a szempontból azt vélem, művem jogosan állítható „a kísérleti oktatástan megalapítására irányuló kísérleteknek.” Minthogy pedig én az összes iskolák tanítóihoz s felügyelőihez fordultam, már pedig ezek némelyikének lélektani tudása és képessége némi hiányosságban szenved: azért első sorban a szükséges élettani és lélektani alapot törekedtem lerakni s a kísérletileg megoldható problémákat feltárni és kifejleszteni, hogy a kísérleti oktatástan szakszerű megértését elérhessem.

Most pedig arról van szó, hogy a lerakott alapon tovább építsünk úgy, amiként én azon előadásomban kifejtettem, amelyet Nürnbergben az 1904. évi április 2 től 9-ig lefolyt „első nemzetközi iskolaegészségügyi kongresszuson” tartottam.²⁾ A kísérleti oktatástan eszméjét és kialakulását hatalmasan előmozdították azok a viták, méltatások, előadások és fordítások, amelyekkel német egyetemi tanárok feldolgozták az „Experimentelle Didaktik”-ot, mint: *Wundt*, *Riehl*, *Vaihinger*, *Rein*, *Sommer*; továbbá *Stanley Hall*, a Clark-egyetem tanára É.-Amerikában, *Münsterberg*, a Harvard-egyetem (É.-Am.) lélektani laboratóriumának igazgatója; *Carrie R. Squire*, a neveléstudomány tanítója Dillonban, *dr. Schuyten*, az antwerpeni paedagogiai laboratórium igazgatója, *dr. Claparede*, a bölcsészettan tanítója Genfben, *dr. Ranschburg*, budapesti ideggyógyorvos, *dr. Scheele* Ferenc, a neveléstudomány tanítója Upsalában; *dr. Netschajeff*, a szentpétervári paidológiai laboratórium igazgatója, *dr. med. Nerikow*, a szófiai egyetemen a neveléstudomány tanítója; *dr. Zoneff*, a küstendili tanítóképző-intézet (Bulgária) pedagógiai tanítója, aki egy nyári szüneti tanfolyamon Bulgária tanítóival megismertette a kísérleti oktatást. Ugy látszik, hogy azon országokban, amelyeknek még nincs pedagógiai hagyománya, s amelyekben a neveléstan még nem halad biztos kerékvágásban, a kísérleti didaktikát gyorsabban s jobban elfogadják.

I.

Ha nézeteimet a kísérleti oktatásról fel akarom tárni, akkor a kísérleti lélektan képviselői előtt csak jeleznem kell, miben különbözik

¹⁾ Kiadta Nemnich. Wiesbaden. 1903.

²⁾ Lay: Unser Schulunterricht im Lichte der Hygiene und Psychologie. Nemnich. Wiesbaden.

az oktatástan kísérleti módszere az elméleti lélektanétól. Tehát ki kell mutatnom, hogy az oktatástani kísérleti módszernek saját alakja és alkalmazása van.

1. Mindenek előtt az oktatástani kísérleteket nem kifejlett felnőtteken, hanem tanulókon, gyermekeken, tehát fejlődő személyeken hajtjuk végre.

2. A nyilvános oktatásban az egész iskolai osztályokat és az egyes tanulókat kell szemünk előtt tartanunk. Ezért megfigyeléseink, statisztikai gyűjtéseink és kísérleti alanyaink egységül *az iskolai osztályok* szolgálnak; de az eredmények megállapításakor gondosan ügyeljünk az egyéni különfeleségekre, hogy jobban megismerhessük az egyéniségeket és típusokat.

3. Az oktatástannak és neveléstannak az embert mindig mint *személyt* kell fölfognia, *megbírál*nia s elintéznie; az elméleti lélektan ellenben az embert *tárgynak* veszi s *leírja* és *megmagyarázza* lelki tüneténeket.

4. A kísérleti oktatástan és neveléstan a lelki életet mindig a maga *egészeben* tartja szeme előtt és a konkrét eredményeket az egyénre állapítja meg; az elméleti lélektan ellenben a lélektani jelenségeket *elszigeteli* s a legapróbb részekre bontja, hogy általános, minden emberre érvényes, *elvont* eredményeket hozhasson létre.

5. A lélektani elemzés, az oktatástani kísérlet végrehajtása és számba vétele befejeződik, mihelyt elértük a kitűzött gyakorlati célt. Az oktatástani kísérlet nem is érheti el azt az exaktságot, amire a lélektani kísérlet törekszik, mert gyermekekkel s rendesen valamely osztály összes gyermekeivel kénytelen dolgozni.

6. Az oktatástani kísérlet csak annyira távolodhatik el az élettől s az oktatás gyakorlatától, amennyire azt a kísérletek eredményének összehasonlítása és feldolgozása megköveteli. *Az oktatástani kísérlet nem egyéb, mint az oktatás exakt gyakorlata, oly oktatásgyakorlat, amelynek eljárásait s eredményét számszerűleg ellenőrizhetjük s vethetjük egybe.* Ennélfogva azok a tanférflak, akik az oktatástani kísérletek értékesíthetőségét kétségbe vonják, mondjanak le általában azon hitükről, hogy az oktatás gyakorlatában tapasztalatok szerezhetők, mondjanak le az oktatás előhaladásának és javításának lehetőségéről.

7. Az oktatástani kísérletnek három főmozzanata kell hogy legyen: *a)* a kísérlet kialakulásának előkészítése végett megállapítjuk a *hypothesis*; *b)* végrehajtjuk a kísérleteket; *c)* az eredményt gyakorlatilag alkalmazzuk és igazoljuk. A hypothesis kiképzésére használjuk fel mindazt, amivel csak az erkölcsstan, gondolkodástan, lélektan, élettan, elmekórtan,

egészségtan, amivel a módszertan története, az oktatástan irodalma és a többi oktatásgyakorlat, a megfigyelések és a statisztika hozzájárulhatnak a probléma kialakulásához. Az ilyen módon feldogozott anyagból származó tételt mindeztideig úgy fogtuk fel, mint a probléma *megfejtését*; de a kísérleti oktatástan azt az eredményt csak hypothesisnek veszi a vizsgálat első stádiuma gyanánt, amelyet még kísérletnek és igazolásnak kell követnie.

II.

A kísérleti oktatástan lényegéből számos következtetést lehet levonni, amelyekből meg lehet ismerni a kísérleti oktatástan fontosságát a lélektan, neveléstan és oktatástan művelése mezején. Lássuk a következőket!

1. A kísérleti-oktatástani vizsgálatok eredményei támogatják főleg a gyermektanulmányi és lélektani kutatásokat. Előmozdítják a lélektani elmélkedéseket s igen alkalmas előmunkálatokkal látják el.

2. Az oktatástan álljon már egyszer a maga lábára. Az oktatástan ne lesse többé, míg a lélekbuvárok asztaláról számára morzsák hullanak. Az elméleti lélektan nem törődhetik azzal, hogy kutatásainak eredményei alkalmazhatók-e a neveléstanra. Ezért eddig egyrészt sok oktatástani tételt figyelmen kívül hagyott, másrészt sok tételének nincs oktatástani alkalmazhatósága. Nagy szükség van kísérleti oktatástani és neveléstani tanszékekre, amelyek szemináriumi gyakorló-iskolákkal és gyermektanulmányi laboratóriumokkal legyenek kapcsolatosak, mint Antwerpenben és Chicagóban. Az egész Németbirodalomban csak egyetlen szövetséges állam, Szász-Weimar, dicsekedhetik neveléstudományi tanszékkal. Észak-Amerikában az utolsó húsz év alatt ötvennél több neveléstudományi tanszéket és lélektani laboratóriumot állítottak; a többi államok sincsenek hátrább; csak mi németek nem tudunk kigázolni ebből az elmaradottságból. A német államok évenként nagy áldozatokat hoznak kísérleti állomásokért, hasznos növények művelésének megkísérléseért és házi állatok nemesítéséért; mozdítsák elő és támogassák a gyermektanulmányi és oktatástani kísérleteket is.

3. Minthogy a kísérleti kutatás eredményei s az eredmények előállításának feltételei pontosan meg vannak állapítva s azért más kutatóktól is könnyen ellenőrizhetők, igazolhatók s tovább fejleszthetők: azért könnyű lesz széleskörű és beható közös pedagógiai tevékenységet létrehozni, ami hatalmasan előmozdíthatja a neveléstudományt.

4. Most már föltétlenül kell kívánnunk, hogy a tanítóképző-intézeti igazgatók, tanárok, az iskolaigazgatók és tanfelügyelők egyetemet végez-

zenek ; mert ők vezetik a tanítók pedagógiai ki- és továbbképzését. Ezeknek a tanférfiaknak az egyetemen meg kell ismerkedniök a gyermektanulmányoknak, oktatástannak és neveléstudományoknak kísérleti módszereivel is ; mert a nevelés és oktatás terén a legjobb nevelő eszközöket szolgáltatják a tárgyi-
lagos és óvatos megfigyelésekhez. Azt hiszem, a tanítók között leginkább a tanítóképző-intézetek tanítói hivatvák arra, hogy kísérleti oktatástani kutatásokat végezzenek ; tőlük megkívánhatjuk a mélyebb neveléstani és lélektani képzettséget s kísérleteik számára kezük ügyébe esnek a tanítónövendékek s a gyakorló iskola tanulói.

5. A kísérleti-oktatástani módszer képes az oktatás oly higienikus alakulatát létrehozni, amely természetes módon fejleszti a testet és szellemet.

Az iskolaorvosok kimutatták, hogy az iskolabetegségekben, idegességben, fejfájásban, sápadtságban és hasonlóknak szenvedő gyermekek száma az első iskolai években megkétszereződik s ezen szám a 16—17. években eléri a 60—70% maximumot. Egy előadásomban¹⁾ statisztikai adatokkal kimutattam, hogy az iskolák belső szervezete, az oktatás céljai, a tantervek és módszerek akadályozzák a test növekedését, a súlygyarapodást s megzavarják a test fejlődését. Ismeretes dolog az iskoláról, hogy az olyan férfiakat, mint Gauss, Liebig, Darwin, Helmholtz, Nussbaum, de a mai kor embereit is minden társadalmi osztályból félreismerete s *szellemi* fejlődésüket akadályozta. A szemlélő típusokról végzett kutatásaim arról győztek meg engemet, hogy egyes tanulók természetes hajlamaikat elnyomjuk s helytelenül ítéljük meg.

Ha az egy és ugyanazon tárgy tanításának módjáról írott műveket összehasonlítjuk, úgy találjuk, hogy azok igen gyakran a legellentétebb eljárásokat ajánlják és bizonyítják. A methodikának éppen a legalapvetőbb tételeiben a legnagyobb zűrzavar uralkodik s egyes tanférfiak csak úgy könnyedén vetik oda : „sokféle ut vezet Rómába.”²⁾ Nem gondolják meg, hogy az egy pontból kivezető utak közül csak *egy* lehet a legjobb és hogy az egészség, a közgazdaság, az erkölcs és nevelés érdeke azt kívánja, hogy az iskola a legcsekélyebb erővel s idővel a legjobb eredményt érje el.

Ezekből a tényekből következik, hogy az oktatás elmélete és gyakorlata hiányokban és bajokban szenved, amelyek a tanuló testi és szellemi fejlődését zavarják és ezért megszüntetendők. Tapasztaljuk, hogy a legjobb tanférfiak évek óta abban fáradoznak, hogy az oktatást

¹⁾ Lay : Unser Unterricht im Lichte der Hygiene und Psychologie. Nemnich. Wiesbaden. 1904.

²⁾ Részletesebben írok erről módszertani műveimben.

megjavítsák s mindeddig nem voltak képesek a módszertani vélemények zűrzavarára lényegesen hatni. Ebből következik, hogy az „egészséges emberi értelem“, a „nevelői tapintat“, „a sok évi tapasztalat“, az általános logikai és lélektani elmélkedések nem voltak elegendők, hogy az oktatás speciális tételeit kielégítő módon megoldhassák. A kísérleti kutatómódnak kell szükségképen közbelépnie. *Elméletileg* igazolható, hogy a tudat minden jelenségéhez hozzá lehet férni a kísérleti módszerrel. *Gyakorlatilag* pedig kimutatták mások és én is, hogy az iskolai gyakorlat legkülönbözőbb tételeit a tudományos megoldás elé lehet vezetni s az oktatást megjavítani. Ennek bizonyítására legyen szabad az én kutatásaim eredményére utalni, amelyet én az Önök kívánságára a kongresszus kiállítására elküldtem.

Ha például az én kísérleteim eredménye szerint rendezzük be a helyesírás tanítását, akkor 12-szeres erőt takarítunk meg, ha a számtanítás kezdetét az én kísérleti kutatásaim szerint végezzük, akkor az erőnek 15 szörösét nyerjük meg. Bizonyos, hogy a kísérleti kutató módszer segítségével természetszerűbbé válhat a tanítás; tehát megakadályozhatjuk, hogy az a tanuló testi és szellemi fejlődését korlátozza és károsítsa.

6. A kísérleti oktatásban csiszolja a nevelő lelkiismeretét, az oktatás reformátorait óvatosságra és tudományos alaposságra kényszeríti és a pedagógiai kritikát az irodalomban és a tanítás gyakorlatában valódi kritikává alakítja. A kísérleti oktatásban egyrészt azt bizonyítja, hogy, amint mondtam, „az egészséges emberi értelem“, „a sok évi tapasztalat“, az általános logikai és lélektani fejtegetések a speciális didaktikai vélemények és eljárások nagy zűrzavarának nem képesek végét vetni; másrészt bizonyítja, hogy az oktatás problémái a kísérleti módszer segítségével megoldhatók és megoldandók. Mostantól fogva tehát az oktatás technikusait is kérdőre lehet és kell is vonnunk, ha új építményeik emelésekor szerkezeti hibákat és hibás eljárásokat követnek el.

A következő meggyőződéselem kijelentésével végzem előadásomat:

Hogyha különösen a kísérleti lélektan képviselői szóval és tettel támogatják azon tanférfiakat, akik a kísérleti oktatásban és nevelésben szolgálatába állanak: akkor remélhetjük, hogy az a vad próbálgatás és vak kísérletezés, amelyet sok tanító a tanulók ezrein végez, lassanként eltűnik; akkor remélhetjük, hogy az oktatási célokat, tantervet, tanítói eljárásokat természetes, tehát higiénikus alakulás felé vezetjük; akkor remélhetjük, hogy a kísérleti kutató módszer a pedagógia mezején hatalmas haladást fog létrehozni — az ifjuság és a nemzet javára.

Dr. Lay W. A.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Dezső Lajos

1848—1904. aug. 15.

Ez év nyári szünidején távol tengeren járva, hírt se hallottam arról, hogy Dezső Lajos meghalt, annál kevésbbé tehettem le a tisztelet és szeretet koszoruját a boldogult ravatalára. Ezt a koszorút kívánom most fenni, hogy mindaddig, amíg sirját föl nem kereshetem, legalább e szavakból egybefűzött szerény koszorúval adózzam nemes emlékének.

Kezdeném Dezső Lajos érdemeinek és értékének méltatásával, de bárhogya akarnám is, minden alanyi vonatkozástól eltekintve, csupán közéleti jelentőségét festeni, nem tehetem, mert az a mély fájdalom és gvász, melyet halálának híre bennem keltett, a személyes visszaemlékezések egész raját ébreszti fel lelkemben és arra kész, hogy mindenekelőtt a jóakaratu, igazságos atyai barát emlékének áldozzak.

Előttem áll hatalmas és erőteljes férfias alakja, mely inkább harcos hősre, mint a tanügy szelid munkására emlékeztetett. Előttem állanak jellegzetes, kifejezésteljes vonásai, amelyek erőt, elszántságot, öntudatot tükröztek vissza. Semmi lágyság, semmi puha engedékenységa e vonásokban, csak a hófehér haj és szakál (mert Dezső Lajos java férfikorában már teljesen ősz volt) jelzik, hogy ez erőteljes egyéniség lelke mélyén az ősz szelidsége is lakozik.

Valahányszor láttam, önkéntelen eszembe jutott a költői kép ama hegyről, melynek belsejében még ég a tűz, amig ormát hó és jég borítja.

De bár első szempillantásra Dezső Lajos arcvonásain csupán csak az erő látszott meg, minél többször és minél tovább szemlélte az ember, annál inkább feltűnt szeme pillantásában a kedély melege, a humor ragyogása és az eszményiesség fénye.

Midőn először volt szerencsém vele találkozni, az igazgatása alatt álló sárospataki áll. tanítóképzőhöz kerültem megbizott tanárnak. A bemutatkozás e percében Dezső Lajos szigorú, sőt rideg lélek hatását tette rám. S gondolom, hogy mások is, ha csak futólag volt alkalmuk vele érintkezni, hasonló benyomást nyertek. Mert Dezső Lajos lényében nem volt meg a ma oly gyakori behizelgő modor, alkalmazkodó külszín, mézes-mázos udvariaskodó alakiság, amely akárhányszor lelki ürességet, ravasz élelmességet, törtető hiú becsvágyat leplez el. Dezső egész lényében magyáros, egyszerű, puritán volt, sőt néha éppen e vonások kidomborításában rusztikusabbnak kívánt latszani. Tudatosan nem becsülte valami nagyra az érintkezésnek pusztá formáságait, inkább azt szerette, ha érdesebbnek tartották, semhogya simábbnak és simuléko-

nyabbnak gondolják. Egész szellemét a tartalomra irányította s ily szellemben nevelte és fegyelmezte a reá bízott ifjúságot is.

Az első percben tehát az az érzés vett rajtam erőt, hogy egy nagyon szigorú és minden gyengeségemen átlátó s hibáimat kérlelhetetlenül bíráló hivatali főnökkel állok szemben, aki maga pontosan és lelkiismeretesen gyakorolja velem szemben kötelességeit, viszont tőlem is mindent a legaprólékosabb részletig megkövetel. Csak később, a mind gyakoribb szellemi és családi érintkezés során ismertem fel, hogy a nagy szigor mellett mennyi gyengédség, mennyi kimélet és egyéni sajátságok iránti figyeimes elnézés van szívében. A ridegségre őt az élet és az iskolai igazgatás nehéz tapasztalatai, valamint elvi álláspontja vezették. Ismerte a mai kort, ennek laza szellemét, ledérsegre hajló erkölceit, tetszetős külszínbe burkolt léhaságát. Erős, edzett, szigoruan fegyelmeztet, minden ízében férfias nemzedéket akart nevelni a nemzetnek, hogy ez minden veszéllyel dacolhasson. Az iskolai igazgatás terén szerzett, néha fájdalmas tapasztalatai meg azt a tudatot ébresztették fel benne, hogy a rábízott intézet érdekében harcolnia is kell s mint hajósnek, minden háborgó vagy elégedetlen elemmel szemben érvényesíteni a közérdeket. S itt mindjárt meg kell jegyeznem, hogy bár sokat kívánt a tanuló ifjúságtól, s a tanároktól is, hogy intézete mindenben mintaszerű legyen, sohasem kívánt többet, mint amennyit maga nyújtott, hogy cselekvő példájával hasson. Mindig elől járt munkában, kötelességteljesítésben, puritán egyszerűségben, magán és közéleti erkölcsi tisztaságban.

Az ő lelkének nagy kívánsága az volt, hogy intézete minden ízében ilyen legyen s az ő lelkének nagy bánata az volt, ha azt vélte észlelni, hogy nem ilyen. Ő tehát az átlagon felüli ritka önálló egyéniségek módjára a maga egyéniségének s tegyük hozzá, a maga kimagasló egyéniségének mértékét állította fel s az ő sorsának tragikuma abban rejlik, hogy eszmejének megvalósultát vajmi ritkán érthette el.

Korántse vélje e sorok bármely olvasója, hogy tehát Dezső Lajos egyéniségében csak a ritka akarakterő, valamint az éles ítélő elme emelkedett ki. *Érzelmi* világa épp oly gazdag volt, mint jellemereje és értelme. Nagyon is igazán tudott szeretni s szíve fogékony volt minden igazi érzelem iránt. Lelkesült a művészetért, teljes lélekkel csüngött a zenén és éneken, maga is szépen énekelt, s nem volt az igazi költészetnek oly hűrja, mely érző szívében nem keltett volna visszhangot. A költészetről is gyakran folytatott eszmecseréink meggyőzték engem arról, hogy nemcsak sokoldalú tudás, de finom érzék dolgában is kiemelkedik.

Tanulóit rendkívül szerette s minél jelesebb volt valamely tanulója, viszont annál mélyebb szeretettel csüngött Dezső Lajoson. Annyi bizonyos, hogy a legkivalóbb tanulók a leglelkesebben csüngtek rajta s késő évek múltán, nemcsak hogy el nem feledték, de egyre növekvő tisztelettel és szeretettel gondoltak vissza rá. Mert csak később, értelmiségük kifejlődésével tudták teljesen felfogni e nagy pedagógus teljes becsét. De nehéz is lett volna Dezső Lajost elfelejteni, oly súlyos, s oly gazdag tartalmú volt az ő lénye.

Én magam az élet során, az irodalmi világban s a tanügy terén

sok önálló egyéniséggel találkoztam s így mondhatom, hogy Dezső Lajos a maga nemében egyedül álló, minden ízében pregnáns és soha el nem felejthető egyéniség volt. S tanúságot tehetek az ő ritka eszményiségéről. Szíve mélyén hívő volt, vallásos a szó legigazibb értelmében. Hite leglényegesebb vonása volt a tulsó létben való erős meggyőződés. S e hit adott neki erőt nemcsak a saját szenvedései, hanem a családját ért csapások elviselésére is. Odaadón és önfeláldozón szerette övéit s csodálattal kellett neki adóznom, midőn a legfájdalmasabb csapások alatt, amiket ő oly nagyon érzett, nem roskadt össze. Nagy fia halálakor valóban szinte bibliai nagyságban állt előttem ősz alakja, megtört szívvel, de a hit erejével.

A cselekvő hazafiságnak is ritka példányképe volt Dezső Lajos.

Mint a magyar állam szolgája, önfeláldozó lelkiismeretességgel őrködött a rábízott erkölcsi és anyagi javak fölött. Ő nem valami távollevő úrnak, sem pusztá elvont fogalomnak nem tekintette a magyar államot. Mint a magyar nép fia, egynek érezte magát a magyar nemzettel s midőn az államot szolgálta, a magyar nemzetnek szolgált. Az állam pénzével úgy gazdálkodott, mintha szerény körében neki kellett volna megmentenie a magyar nemzet gazdasági létét. Az állam pénze aránytalanul fontosabb, becsesebb, drágább volt neki, mint a magáé. Amennyire elítélte a közélet minden terén a fényelgést, úrhatnamságot, közlelkiismeretlenséget: annyira igyekezett minden tanulónak és tanárnak példát mutatni, hogy a közvagyonot határtalan lelkiismeretességgel kell kezelni. Magam több ízben voltam tanúja annak, hogy ő, aki sajátjával sohasem fukarkodott, az állam reá bízott javaival mily takarékosan és pedáns lelkiismeretességgel bánt el.

Végül rá kellene térnem arra, ami az ő elméjének becses tartalma volt, pedagógiai felfogására és tanügyi érdemeire. De ha erre térnék, külön nagy tanulmányt kellene írnom e kegyeletnek szánt visszaemlékezés helyett. Annyi bizonyos, hogy önálló rendszere volt, eredeti pedagógiai világfelfogása. Sok részletét meg is írta, egyiket-másikat ki is nyomatta. Nem tudom, jutott-e neki ideje arra, hogy önfeláldozó igazgatói teendői és az utóbbi időben fellépett súlyos betegsége dacára, rendszerét kidolgozza. De akár megírta egész pedagógiáját, akár csak töredékeit hagyta hátra, annyi bizonyos, hogy tanítványi ismerik rendszerét s ha azt ő maga már nem adhatta ki, leghívebb tanítványaira vár a feladat, hogy a szétszórt töredékeket egységbe fűzzék.

En úgy érzem, hogy bármily szép és nemes hivatást töltött be Dezső Lajos a sárospataki képzőben, nagyobb és jelentősb kör lett volna neki megfelelő. Az ő tudása, jelleme és ereje egy egész országra kiható munkakört érdemelt volna. De hát ő túl van e földi hiúságokon s ami benne maradandó érték, az úgy sem vész el.

Palágyi Lajos.

Szente József

1825—1904. szept. 20.

A régi gárda sorai egyre ritkulnak. Alig hogy elvesztettük Dezső Lajost, a kiváló pedagógust, a mai tanítóképző tanári generáció legeredetibb egyéniségét, kimagasló alakját, a közügy pótolhatatlan oszlopát, — rövid időn ismét gyászba borult felettünk az ég, siratjuk Szente József tanítóképző intézeti igazgatót, a magyar tanítóképzés széniorát, a kiváló tanítómestert, a jóságos, szelid, bölcs férfiút, a szabadságharc egyik hőjét. A budai tanítónőképző-intézet tanárai igen nagyra becsült s szeretett kartársukat, Szente Pál, ugyane képző érdemes tanára pedig rajongva szeretett édes atyját gyászolják Szente Józsefben.

Szente József 1850-től 1898-ig, tehát közel *félszázadig* szolgálta a magyar közoktatásügyet, amelyből majdnem *negyven évet* 1858-tól 1898-ig, *a magyar tanítóképzés szolgálatában töltött el*. A szabadságharc lezajlása után megválasztották a nagyenyedi ev. ref. kollégiumba tanárnak. Nyolc év múlva e kollégiummal kapcsolatos tanítóképző-intézet segédtanára lett. Báró Eötvös József 1869-ben a budai tanítóképzőhöz hívta meg tanárnak, ahonnan egy év múlva a tanítónőképzőhöz helyezte át, ahol egyfolytában 27 esztendeig, nyugalomba vonulásáig működött.¹⁾

Szente József a köztéren keveset mozgott, de annál intenzívebb munkásságot fejtett ki a budapesti II. ker. állami tanítónőképzőben. Hosszú ideig az összes természettudományi és mennyiségtani tárgyak tanítását egyedül végezte. Mindent elkövetett, hogy ez intézetben magasabb pedagógiai élet fejlődjek ki. Életének, munkásságának javát, gazdag kedélyének s szellemének kincseit mind ez intézetre áldozta. Úgy szerette ez intézetet, mint atya a gyermekét. Naiv lélekkel tudott örülni minden sikernek, fejlődésnek, amelyet ez intézet felmutatott. Jutalmul nem kívánt, nem óhajtott többet, mint azt a rajongó szeretetet, amellyel kartársai s tanítványai mindenkor övezték. Természetes, hogy ez iskola Szente Józsefnek, aki egész valóját úgy össze tudta vele forrasztani, igen sokat köszönhet.

Szente József egész élettörténetét egy szóval lehet kifejezni: *tanító volt*. Tanító a szónak legigazibb, legmagasztosabb értelmében. Éit es halt a tanítói hivatásért. Egész életén át nem akart sem több, sem kevesebb lenni, mint tanító. Nemes eszményisége, naiv vidámsága, jóságos, szelid lelke s törhetetlen szorgalma és kötelességtudása valósággal predestinálták őt a tanítói pályára. A családját ért súlyos csapások, az alig elbirható szenvedések közben is a tanítói hivatás teljesítésében keresett és talált vigasztalást.

Soha senkisé nem látta őt a tanítói munkába belefáradni. Miként a szántóvető a földmíveléshez, ő is friss erővel, lelki vidámsággal s tele reménységgel fogott minden évben a tanítás s nevelés verejtékes munká-

¹⁾ Életrajza megjelent a Magyar Tanítóképző 1897. évi folyama 454. lapján.

jához. De ő sohasem érezte a munka fátalmát, hanem csak gyönyört. Honnan szerezte ő a lelki erőt? Abból a szeretetből, amely egész valóját eltöltötte. Szerette az ifjúságot s folyton szeme előtt lebegett annak előhaladása, jövődő boldogulása. Szerette hazáját, s annak javát munkálni legszentebb kötelességének tartotta. Ez a mélységes hazaszeretet vitte őt 1848-ban Bém táborába, aki őt mint a nagyenyedi diákok széniorát, hadnaggyá nevezte ki s mint ilyen végig küzdötte a híres erdélyi téli hadjáratot, különösen a piski hidnál tüntetvén ki magát vitézségével. Szeretettel csüngött tantárgyain, s különösen imádta a természetet. Mint jeles fűvész, mindig kutatta a növényeket. A szabad természet ölében lelke mindig felvillanyozódott, elfeledte gondját, baját; érdekelte őt minden fűszál s hasonló lelkesedést tudott önteni másokba, tanítványaiba.

Minden büszkeségét abba helyezte, hogy tanítványaival elsajátíttassa az ő számtani módszerét. Ez neki nem csekély fáradságába került, mert módszere eltérő volt más iskolák módszerétől s attól semmi eltérést nem engedett. Az elemeken kezdte s lassanként, lépésről-lépésre, hézagot nem tűrve, vitte előre tanítványait. Úgy tett, mint a kőhengergető Sisyphus. Csakhogy az ő kövei feljutottak a hegyek ormaira s a magaslatok megteltek az ő kedvenc eszméivel, az ő kedves módszerével s ma már a tanítványok százai büszkén vallják őt mesterüknek s lelkes hívei az ő módszerének.

Szente József tanítói egyénisége bizony kikél a koporsóból s fényes példaként költözik az kartársai és tanítványai lelkébe. Az ő szelleme hatni fog akkor is, midőn teste már régen elporladozott a földben.

N. L.

Felterjesztés a népoktatási törvényjavaslat tárgyában.

Nagyméltóságú Miniszter Ur!

Kegyelmes Urunk!

A népiskolai közoktatásról szóló 1868:XXXVIII. t.-cikk módosítása tárgyában készült törvényjavaslat előadói tervezetét Nagyméltóságod kegyes lévén nyilvánosságra hozni, a Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmánya kötelességének tartotta, hogy ez előadói tervezetet tanácskozás tárgyává tegye s idevonatkozó tiszteletteljes véleményét Nagyméltóságod elé terjessze.

Egyesületünk választmánya örömmel látta azt, hogy e törvényjavaslat tervezetének a tanítóképzésre vonatkozó IV. fejezetében számos oly intézkedés van felvéve, mely lényegében egyezik egyesületünk több évi tervszerű munkálkodása alapján készült azon határozományokkal, melyeket 1898-ik évi közgyűlésünk épen a népoktatási törvény revíziójának előkészítéseken a „Tanítóképzés Szervezete” c. munkálatában foglalt össze.

Ezen tervbe vett intézkedések között mint legfontosabbakat legyen szabad kiemelnünk: a tanítóképesítő vizsgálatok tagozatait és a szakvizsgálat államivá tételét, a külön tanítóképző-int. tanári vizsgálat beigatását, az igazgató-tanács teljes törlését; a felekezeti tanítóképzők hatékonyabb állami segélyezését, s a magyar nyelv és magyar nemzeti szellem térfigyelésére célzó törekvést.

Midőn azonban ezen célbavett intézkedések s egyesületünk javaslatai között való egyezést örömmel konstatáljuk: sajnálattal látjuk, hogy több lényeges pontban egyesületünk idevonatkozó megállapodásai nem vétettek figyelembe. Az a köteles őszinteség s a legnagyobb bizalom, mellyel Nagyméltóságod iránt viseltetni bátorzkodunk, az általunk képviselt intézmény fejlesztése iránti mély lelkesedés, mely bennünket eltölt s Nagyméltóságod azon több ízben tett magas kijelentése, hogy szívesen méltóztatik fogadni ezen nagyfontosságú és méltán korszakosnak mondható alkotásnál minden szakszerű és objektív észrevételt: kötelességünkkel teszük, hogy a javaslat tervezetének hiányaira rámutatva, egyesületünk álláspontját Nagyméltóságodnak közvetlenül feltárjuk s azoknak kegyes figyelembe vételét kérjük.

A) Legfontosabbnak tartjuk javaslatunk figyelembe nem vett pontjai között a felügyelet kérdését.

Az előadói tervezet 75. §-a úgy kívánja ezt megoldani, hogy „az összes tanító- és tanítónőképzők felett az állami főfelügyeletet a vallás- és közoktatásügyi miniszter a királyi tanfelügyelők által gyakorolja.”

Ezzel szemben egyesületünknek az említett szervezeti munkálzatban már 1898-ban kifejezett vélekedése az, hogy „A hazai összes tanító- és tanítónőképző-intézetek felett a főfelügyeletet a vallás- és közoktatásügyi miniszter gyakorolja; a felügyeleti teendők ellátása végett az ország öt tankerületre osztatik; minden tankerület élén egy-egy tanítóképző-intézeti főigazgató áll!”

Egyesületünket ezen álláspont elfoglalására a mostani — s a törvényjavaslat által továbbra is fenntartani kívánt — felügyeleti rendszer többféle hiányai és visszasságai indították. Legyen szabad ezt részletebben okadatolnunk

A megyei felügyeleti rendszer alkalmatlan a tanítóképzők egységes színvonalra való emelésére s a képzőintézetek működésének intenzív fejlesztésére.

Ez a geográfiailag szertetagolt rendszer az intézetek individualis fejlődésének túltengését eredményezi s a nivóbeli különbségek kiegyenlítésére merőben tehetetlen. Ennek oka részint abban van, hogy a vármegyei felügyeleti rendszer mellett majdnem minden tanítóképző más-

más felügyelő hatósága alá kerül; ezt az egyéni különváltságot csak fokozzák a tanfelügyelők kvalifikációjának különbözőségei, ebből folyólag egymástól eltérő szempontjaik; országos szervezetük s elvi megállapodásaik hiánya, s azok az egymástól teljesen eltérő viszonyok, melyeknek hatását az illető geográfiai területeknek egymástól lényegesen különböző társadalmi s közeleti sajátosságai éreztetik.

Másik baj a jelenlegi rendszerben, mely viszont a tanítóképzőknek általuk való intenzív fejlesztését egyetemlegesen lehetetlenné teszi, az, hogy a tanfelügyelőknek a képzők működése ellenőrzéséhez, irányításához és fejlesztéséhez kellő kvalifikációja intézményesen biztosítva nincs. Ebből folyólag a felügyelet hatása tisztán a felügyelő személyétől függ. A tanfelügyelők kvalifikációjának nagy különbözősége, részint a szakfelügyelet szempontjából hiányos volta már a népiskolai felügyelet szempontjából is reformra szorul s ezen kérdés megoldása már nemcsak irodalmilag s társulati üléseken, de a legilletékesebb helyen, a képviselőházi költségvetési tárgyalás alkalmával (1897-ben) is szükségesnek mondatott ki. Mennyivel lényegesebb ez a szervezetében, vonatkozásaiban és hatásaiban is a többi iskolafajoktól annyira különböző tanítóképzők szempontjából, hol a másnemű kvalifikáción kívül még az az anomália is fenyeget, hogy a népiskolai felügyelet szempontjából okadatolt tanítói minősítés alapján kinevezett s a fokozatos előlépés rendszere által tanfelügyelőségig emelkedett felügyelő kisebb foku minősítéssel bír a felügyelete alá helyezett tanároknál.

Hozzá kell adnunk ezekhez a vármegyei kir. tanfelügyelők nagy elfoglaltságát, melynek következtében sok helyütt még a népiskolai felügyelet gyakorlására sem rendelkeznek elég erővel és idővel, minek bizonyítékaul felhozhatjuk azon számos kormányrendeletet, mely a tanfelügyelők túlhalmozott irodai teendőin kíván bizonyos mértékben csökkenteni s még úgy is felhangzik az a vélemény, hogy a tanfelügyelők hivatásuk igazi feladataira, vagyis a közvetlen iskolalátogatásra elég időt nem fordíthatnak; annyival kevésbbé foglalkozhatnak állandóan a tanítóképzők s a tanítóképző intézeti nevelés és oktatás sokágú ügyeivel.

Igy lévén, a megyei tanfelügyelői rendszer a képzőkre jóformán csupán adminisztratív közeggé lesz, anélkül, hogy a tanítóképző intézetek egységes működésének s ez intézetek belső élete magasabb színvonalu fejlesztésének tényezőjéül általában el volna ismerhető.

Minthogy a szakszerű felügyelet tényezői közül az igazgatótanácsot már ma is figyelmen kívül kell hagyni, mind ennek végeredménye az, hogy a tanítóképzők a szó szorosabb értelmében kellő szakfelügyelet nélkül maradtak.

A kellő szakfelügyelet hiányából származó bajokat — úgy látszik — maga a közoktatásügyi kormány is látta s igyekezett orvosolni azzal, hogy először 1892-ben az Orsz. Közoktatási Tanács kebeléből, majd később az igazgatók, a tanárok, sőt külső szakemberek sorából több szakférfiut küldött ki az intézetek didaktikai ellenőrzésére, a tanítási munka megfigyelésére. Ez az intézkedés azonban nem kielégítő; az iskolalátogatók saját megszabott munkakörük mellett kevés időt szentelhetnek a látogatásra; szakszerű látogatásuk eredményeiről nem szerezhetnek tudomást s folytonos változásuk nem biztosítja a felügyelet következetes állandóságát.

Sőt 1894-ben életbe léptette a kormány a vidéki állami tanító(nő)-képző intézetekre nézve a miniszteri biztosi intézményt, s megbizta a 26.045—1894. sz. rendelettel a biztost a képzők összes nevelési, tanulmányi és anyagi ügyeinek felülvizsgálásával.

Maga a miniszteri biztosi intézményt életbeléptető rendelet is jelzi, hogy ezt „a tanító- és tanítónőképzés ügyének egyöntetű és célirányos fejlesztése érdekében” szervezte a kormány.

A végrehajtó hatalommal fel nem ruházott s a törvényjavaslat tervezetében (ily értelemben) egyáltalán nem is érintett, bár bizonyára jó hatású miniszteri biztosi intézmény továbbfejlesztésének legcélszerűbb módja szintén a tanítóképző intézeti főigazgatóságok szervezése lehetne.

A tanítóképző intézetek felügyeletének önálló szervezése s az összes hazai tanítóképzőkre való kiterjesztése ügyét a tanítóképző tanárokon s a kormányzaton kívül álló s a tanítóképzők ügyeit alaposan ismerő Dániel Márton volt országgyűlési képviselő is a megoldandó kérdések közé sorolta a Tanítóképzésről és a tanítókról írott 2. jelentésében, melyeket az 1887/88-iki miniszteri jelentés alapján az országgyűlés képviselőházának közoktatási bizottsága elé terjesztett; megismételte ezt ugyanez ügyben írott 3. jelentésében is, melyben indokolásképp felemlíti, hogy „ahány tanítóképző, annyi felfogás és annyi mérték, nincs meg közöttük az összekötő kapocs s nincs a kormánynak olyan közege, mely a tanítóképzők ügyeit egységes szellemben vezesse, irányítsa, felügyelje.”

Ezen hiányok és visszasságok gyökeres orvoslásául hozta egyesületünk javaslatba a tanítóképző intézeti főigazgatói intézmény kerületenként való szervezését.

A vármegyei tanfelügyeleti rendszer helyébe lépő kerületi főigazgatóságok által mindenekelőtt bizton remeli egyesületünk, hogy ez az intézmény létrehozza a tanítóképzés egyöntetűségét. Erre az egyöntetűségre már csak azért is szükség van, mert tanítóképző intézeteink nem

egy geográfaiilag, vagy közigazgatásilag körülhatárolt területre, de az egész ország számára képezik a tanítókat. S minthogy ez a természetes körülmény a jövőben sem fog megváltozni, a felügyelet által intézményesen is és jövőre nézve is biztosítható a tanítóképzők egységessé fejlesztése.

Nem kevésbbé fontos szempont itt az, hogy a kinevezendő főigazgató felügyelete alá nagyobb számu tanítóképző helyezettvén, a különböző tanítóképzők egységes szempont szerint való felügyeleténél, összehasonlítás által nyert tapasztalatok a közösség javára értékesíthetők s ezáltal az egynemű intézetek egymásra való hatása hatékonyan érvényesíthető; ezáltal lesz ment a felügyelet minden egyoldaluságtól; az egybevetések által megtisztult, objektív képek alkothatók a különböző tanítóképzőkben netalán tapasztalt egynemű hiányokról, s így lehet a leg tárgyilagosabban megállapítani az érdemes munkálkodásnak is viszonylagos és abszolút mértékét és értékét.

Ebben lehet feltalálni annak biztosítékát is, hogy a kormányintézkedések egyöntetűen hajtatnak végre.

Nagy haszna volna ez intézkedésnek abból a szempontból is, hogy oly főigazgatók alá rendeltetnének a képzők, kik — egyéb elfoglaltságtól menten, semmi által nem zavarva — kizárólagosan a tanítóképzők felügyeletének szentelhetnék minden idejüket, minden erejüket.

A főigazgatók kis létszáma mellett a felügyelet állandóságának is több a biztosítéka, mint a jelenlegi nagyszámú vármegyei tanfelügyelőségek személyi létszáma mellett.

A főigazgatói intézménnyel valósulhatna meg valóban a felügyelet szakszerűsége is s vele együtt a tanítóképzők intenzív fejlesztésének kívánalma.

Igazsággként kell elismernünk azt, hogy valamely szaknak a felügyelője nem lehet más, mint az, ki azt teljesen érti, ki annak a szaknak munkása, vagy munkása volt. Annak, aki valamely intézmény működésének ellenőrzésére, irányítására van hivatva, legalább is azon intézmény munkásai szellemi látókörének megfelelő szakképzettséggel kell bírnia; ezt követeli a felügyelet felelősségének nagyobb mértéke, valamint azon kívánalmak, melyek a tanítóképzők felügyeletétől a tanítóképző tanárok tudományos törekvéseinek figyelemmel kísérését, szakszerű méltánylását, a tanítóképzők színvonalának fokozását várják; általános alapelv, hogy a felettes hatóságként alkalmazottnak legalább is egyenlő kvalifikációjának kell lennie az alárendelt, vagyis felügyelt hivatalnokéval.

Ezek a feladatok pedig szakszerű képzettséggel bíró, tisztán a tanítóképzés ügyeinek élő, tehát azt speciálisan és állandóan tanulmá-

nyozó, a tanítóképzés minden mozzanatát ismerő szakfelügyelők, vagyis tanítóképző intézeti főigazgatók által teljesíthetők.

Az úgy elméletileg, mint gyakorlatilag szakszerűleg kvalifikált és tanítóképzőkben is tényleg működött főigazgatónak meg lesz az irányadó hatása, utbaigazításainak meg lesz a kellő tartalmi súlya, sokszoros és mindig szakszerű tapasztalatainak közlése, nemkülönben a tanítóképzés ügyeivel való állandó foglalkozása, az azokkal való legbensőbb összeforrottsága által kellő hatálya.

Hogy pedig a népiskola és tanítóképző szerves összetartozóságának meg legyen a külső tényezője s hogy a népiskola terén tett tapasztalatok a tanítóképző munkájában gyümölcsöztessenek, annak módját Szervezeti Javaslatunk abban állapítja meg, hogy „a főigazgató a kerületbeli tanfelügyelőknek a népiskolában tett olyan tapasztalatait, amelyek a tanítóképzés javításában értékesíthetők: bekéri és figyelembe veszi. Ép úgy tudomásul veszi az iskolalátogatókúl kiküldött tanítóképző intézeti tanárok jelentéseit a népiskolai oktatásra nézve tett tapasztalataikról.” Az iskolalátogatók intézménye által pedig maguk a tanítóképző tanárok léphetnek érintkezésbe az iskolával s a néptanítókkal. Másfelől a különböző iskolafajok felügyeletében kívánatos egységet a felső kormányzat egységében lehet biztosítani.

Végül legyen szabad megemlítenünk azt is, hogy üdvös hatása volna a főigazgatói intézmény szervezésének a vármegyei tanfelügyelőség szervezetére abban, hogy a népiskolai tanfelügyelőségek osztatlanul szentelhetnék minden idejüket a népiskolák felügyeletének.

Míndezen okok alapján mély tisztelettel kérjük Excellenciádat, méltóztassék a jelenleg fennálló s a törvényjavaslat tervezetében is kontemplált felügyeleti rendszer megváltoztatásával a törvényjavaslatba a tanítóképzőknek 5. kerületi főigazgatók alá leendő rendelkezését fölvenni.

Egyesületünknek többször említett szervezeti munkálata azonban a felügyeletnek nemcsak általános szervezetére mutat rá, de részletekbe menőleg tartalmazza a főigazgatók alkalmaztatási viszonyainak s hatáskörének rendezését is. Ép ezért legyen szabad a nevezett javaslat ezen fejezetét az I. számú mellékletben kegyes figyelembe vétel végett egész terjedelmében ide csatolni. (I. sz. Melléklet).

B) Második fontos különbség a törvényjavaslat tervezete és egyesületünk Szervezeti Javaslatá között a tanítóképesítés azon módjának a megállapításában van, hogy míg a törvényjavaslat tervezete a 71. §-ban minden tanítóképző-intézet mellé kontemplál állami tanítóképesítő szakvizsgáló-bizottságot, addig egyesületünknek a Szervezeti Javaslatban kifejezett kívánsága az, hogy a tanítóképesítő-vizsgálatok (a törvény-

javaslat tervezetének kifejezése szerint szakvizsgálatok) megtartására külön országos bizottságok szerveztessenek.

Egyesületünknek ezen álláspontja indítóokát találja abban, hogy célszerűbb, ha a tanítójelölt — kinek a gyakorlati évek alatt képzése színhelyével való együttléte amugy is megszakadt — a szakvizsgálatot egészen külön vizsgálók előtt teszi le, mintha újra azok elé kerül, kik az első vizsgálaton s a jelölt kiképzésében résztvettek. Egyébként is a tanítóképesítő szakvizsgálat tárgyait a szorosabb értelemben vett szak-tárgyakon, tehát a nevelés- és tanítástanon, továbbá a tanítási gyakorlatokon kívül, a nemzeti vonatkozású tárgyak alkotják (ezek: a magyar nyelv és irodalom, hazai történet és földrajzi, alkotmánytan¹) s a szakvizsgálatnak egyfelől szakszerűsége, másfelől ez a jellegzetes nemzeti tartalma a tanítói minősítésnek oly egységes kívánalmát fejezi ki, hogy az erről való számonkérés közvetlen és teljesen egységesen megoldandó állami feladatot képez. Az állami vizsgálatoknak csakis így lesz meg a maguk egy nivóra helyező hatásuk, így leendenek e vizsgálatok ben-sőleg egyenlő értékűek az ország összes képzőire nézve s a nemzeti irány így lesz a leghathatósabban biztosítva s így lesz kizárva teljesen az, hogy a vizsgálaton helyi szempontok vétessenek figyelembe. Az állami tanítói szakvizsgálatnak a törvénytervezetben kontemplált decentralizációja — tiszteletteljes véleményünk szerint — az egységes tanító-képzés ügyét nem fogja előmozdítani.

A tanítóképesítő szakvizsgálatok ezen koncentráltabb formáját leg-célszerűbb volna — úgy, amint arra szervezeti munkálatunkban is utalva van (72. §) — a főigazgatói intézménnyel kapcsolatba hozni.

C) Harmadik tiszteletteljes kérelmünk, hogy a törvénytervezet 61. §-ából, melyben a tanítóképző-tanárok alkalmazhatásának kvalifikáció-nális feltételei vannak megszabva, a c) és d) pontok töröltsessenek; e pontokban ugyanis kielégítő minősítésnek van kimondva a polgáriskolai tanári képesítés, 2 évi tanítói gyakorlattal s négy évi iskolai bizonyít-ványokkal igazolt főiskolai tanulmány, egy évi gyakorlattal.

Hogy eddigelé ezen kétféle minősítés uzus alapján tényleg elfogad-tatott a tanítóképző-tanárok alkalmazásának feltételéül, az okadatolását abban találja, mert a kormányrendelet alapján fennálló tanítóképző-tanári tanfolyam szervezete törvénybe iktatva nincs, külön képesítő-vizsgálat nem tartatik s törvény-bázis híján országos hatást ez az intéz-mény nem is fejthetett ki. A törvényjavaslathoz csatolt okadatolás azt is megjegyzi, hogy valamennyi kvalifikációnális feltételnek közös vonása,

¹ A hit- és erkölcostant egyesületünk választmánya a szakvizsgálat tárgyai közül törölni kívánja.

hogy a tanítói oklevél vagy érettségi bizonyítvány megszerzése után 5 év múlva adja meg a képesítést.

Tiszteletteljes véleményünk szerint azonban, mihelyt a külön tanári képesítés intézménye törvénybe iktattatik, mint azt az előadói tervezet ezen §. a) pontjában tényleg tervbe veszi, megszűnt az oka annak, hogy jövőben a jelenlegi kényszerokozta helyzet fenntartassék. A külön tanítóképző-tanári képesítés elvének kimondása azt vonja maga után, hogy megállapíttassanak mindazon viszonylatok, feltételek, melyek alapján ez a törvénybe iktatott tanítóképző-tanári képesítő-vizsgálat lehető; amennyiben a tanítóképző-tanári pályára való előkészülésnek tényleg különböző módja lehet s kell is hogy legyen: a képesítő vizsgálatra való bocsájtás feltételei között volna annak helye, hogy e különböző viszonylatok, melyek a törvénytervezet b) c) d) pontjai alatt vannak felsorolva, a tanítóképző-intézeti tanárképesítés rendszerébe beleilleszkedjenek.

Egyesületünk válaszmánya idevonatkozólag a képesítésre nézve részletes javaslatot szerkesztett, melyet a folyó évi VIII. közgyűlés tudomásul is vett; ezen javaslatban, számot vetve minden tényezővel, a tanárképesítő vizsgálatra való bocsájtás feltételei között megvannak mindazon esetek, melyek garanciát nyújtanak arra, hogy már a képesítő-vizsgálatra való jelentkezés is megfelelő legyen a tanítóképző-tanár működéséhez fűzött követelményeknek.

Minthogy a tanárképesítésre vonatkozó javaslatunk e kérdés körét teljesen felöleli s részleteiben tisztán láttatja azon indítóokokat, melyek miatt a törvénytervezet kvalifikációs meghatározásait egyesületünk kielégítőnek nem tartja, illetőleg a tanári alkalmaztatás feltételeinek — a jövőre nézve s a külön képesítés szempontjából — túlságos kiterjesztését aggodalmasnak véli: további okadatolásul legyen szabad 2. sz. mellékletként idecsatolnunk a válaszmánynak a tanárképesítésre vonatkozó elaboratumát, melynek figyelembe vételét annyiival is inkább legyen szabad kérelmeznünk, mert a tanítóképző-tanárok képzéséhez és képesítéséhez fűződő pedagógiai érdekek s a tanítóképző-tanártestületek egyöntetű összealkotásában rejlő gyakorlati szempontok csakis úgy valószínűsíthetők meg, ha ez a kérdés is az egyetemes, egységes s a tanítóképző-tanárok teljes szakszerű kiképzésének szempontjából oldatik meg. (II. sz. Melléklet!).

* * *

Az imént említettekén kívül egyesületünk válaszmánya a törvénytervezet részleteiben a következő javaslatokat bátorodik Nagyméltóságod elé terjeszteni.

1. A 49. § azon intézkedését, hogy tanítónövendékek felvételi vizs-

gálat alapján is felvehetőek legyenek, teljesen törlendőnek óhajtjuk. A felvételi vizsgálatot még azon megszorítással sem véli a választmány fentartandónak, hogy a felvételi vizsgálatot a tanárkar csupán figyelmet érdemlő esetekben, kivételképp engedheti meg. Iskoláink rendszerének kialakulása, a középfoku iskolák tagolódásának kifejlése, tanterveik és tanulmányi rendszerük egyaránt azt eredményezték, hogy a tanítóképzőbe felvételért folyamodó növendékek általában szabályszerűen elvégzik a középfoku iskola IV. osztályát. Ez a rendszer — a tanítóképzők új tanterve szempontjából is — az egyedüli helyes előkészületi módja a tanítóképzőbe lépni óhajtó ifjúságnak. A törvénytervezetbe foglalt intézkedés újra tért nyitna azoknak, kik a népiskolai tanfolyamok elvégzése után magántanulással, vagy más pályára való előkészülettel foglalkoztak; az iskolázás megszakítása, vagy éppen a rendszeres iskolázás hiánya a tanítóképzés szempontjából egyáltalán nem engedhető meg; az pedig, hogy a tanítói pályára készülő jelöltek száma ily módon is gyarapítás-sék, nem szükséges.

2. Az 50. §-ra vonatkozólag az egy-egy osztályba felvehető jelöltek számára nézve kérjük, hogy az osztályok maximális létszáma 30-ban állapíttassék meg. Ezen óhajtásunk okadatolva van azzal, hogy a tanítóképzőkben, főleg a sokágu gyakorlati tárgyakban való sikeres oktatás érdeke multhatatlanul szükségessé teszi, hogy itt más, hasonló fokú iskolák osztálylétszámánál egy-egy osztály létszáma jelentékenyen kisebb mennyiségben állapíttassék meg. Erre nézve a jelenleg érvényben levő Rendtartási Szabályzat is az egyes osztályok maximális létszámát igen helyesen 30-ban állapítja meg s nem volna kívánatos, hogy — az állami tanítóképzőkben a Rendtartás szerint 30-ban lévén megállapítva a maximum — ezzel szemben a nem államiak ebben a tekintetben is számbeli túlsúlyba kerüljenek.

3. Az 55. §-ra vonatkozólag kérelmezzük, hogy az oktatás nyelve valamennyi tanítóképzőben a magyar legyen. Idevonatkozólag többször emített Szervezeti javaslatunk ezt a javaslatot teszi: „A hazai összes tanító- és tanítónőképző-intézetek oktatási nyelve a magyar; az illető fenntartó hatóság felterjesztésére a vallás- és közoktatásügyi miniszter megengedheti, hogy a hittant s az anyanyelvet valamely más, hazai nyelven tanítsák (16. §)“. A tanítóképesítő vizsgálatoknak a törvénytervezetben kontemplált rendszere szempontjából azonban legalább annyit elkerülhetetlenül szükségesnek tartunk, hogy a szakvizsgálaton előforduló tárgyak magyarul taníttassanak. Nemcsak a nemzeti szellem elsőrendű érdeke kívánja ezt, de maguknak a vizsgálatot teendő jelölteknek az érdeke is.

4. Az 56. §-ra vonatkozólag óhajtjuk, hogy az összes tanítóképző-intézetekben csakis a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter által engedélyezett tan- és vezérkönyveket s térképeket lehessen használni. A képzés nivójának igen hatékony tényezői lévén a növendékek által használt kézikönyvek, ezen kívánságunkkal egyfelől azon egység érdekét tartjuk szem előtt, melyet a tanítóképzés minden vonatkozásában megvalósulni s annak a képzésben számba vehető minden faktort szolgáltatába állítani óhajtánánk. Különös szempont itt a nemzeti, hazafias nevelés érdeke, melyet bővebben okadatolni nem is tartunk szükségesnek.

5. Az 59. §-ra vonatkozóan két körülményre vagyunk bátrak felhívni Nagyméltóságod figyelmét:

a) A törvénytervezet azon intézkedését, hogy a tanári személyzet 7 tagja között kettő lehet segédtanár, a tanítóképző-tanárság anyagi helyzete szempontjából felette károsnak tartjuk. A segédtanári állások létszámának megnövekedése egyik forrása a tanítóképző-tanárok minden anyagi bajainak. Ez a §. újra törvényesíti s statuálja azt a nehéz helyzetet, melyben a hosszú évekig segédtanárként működő tanárság van. Évtizedek óta ezt jelöltük meg mindig, mint fizetési és szolgálati viszonyaink legégetőbb kérdését, mely nemcsak az anyagi ügyekre van káros hatással, de a tanártestületek oly szükséges harmoniáját is minduntalan veszélyeztette.

Az 1868. XXXVIII. törvénycikk egy intézethez csak egy segéd-tanári állást szervezett s hogy a viszonyok hova fejlődtek, arról — egy igen figyelembe veendő forum — az 1902. évben benyújtott fizetési törvényjavaslatot tárgyaló pénzügyi bizottság jelentése im így emlékezik meg: „A tanítóképezdéknél azt lattuk, hogy a hosszas segédtanári szolgálat kivételesen, az intézetek részleges és lassu fejlesztése folytán állott elő, ennek okából kivételes intézkedéseket vettünk fel a segédtanári évek számbavételét illetőleg s oly határozatot hoztunk, mely öt év leforgása alatt megszünteti azokat az okokat, melyek ily aránytalanságot hozhattak létre“; majd tovább: „a rendes tanári (r. tanítónői) funkciókat teljesítő egyének hosszas segédtanári (s.-tanítónői) szolgálata a jövőben a tanító-, tanítónő- és kisdudóvónőképző-intézeteknél újra ismétlődnek, ha gondoskodás nem történne arról, hogy a rendes és segédi állások kedvezőtlen aránya átszervezések által kedvezőbbé tétessenek. Ez a szükséges mértékben elérhető lesz 51 V. csoportbeli állásnak IV. csoportbelivé és 15 VII. csoportbeli állásnak V. csoportbelivé való áthelyezésével“.

A jelen kedvezőtlen helyzet gyökeres szanálását tehát abban lát-nók, ha a segédtanároknak mindenesetre jelentékenyen kisebb létszáma

akként állapíttatnék meg, hogy egy évi, legfeljebb két évi segédtanárskodás után minden tanítóképző-intézeti tanár rendessé lehetne.

Ezt annyival inkább legyen szabad Excellenciádnak különös figyelmébe ajánlanunk, mert valóban úgy van, amint az indokolás mondja hogy „a pedagógiai szempontok s a tanári testület együttműködésének összhangja azt követelik, hogy a testület csupa rendes tanárokból legyen összeállítva”.

b) Nagy hiánynak tartjuk e §-ban, hogy nincs említés arról, miszerint valamennyi tanítóképző-tanár élethossziglan alkalmazandó s a szolgálati idővel emelkedő rendes fizetésben és nyugdíjban részesítendő. A felekezeti tanítóképző-intézeteknél működő tanárok szolgálati viszonyainak legalább ennyi törvényes biztosítéka — úgy véljük, okvetlen fel volna veendő az alkotandó új törvényben.

6. A tanárok fegyelmi ügyeiről intézkedő 63. §-ra vonatkozóan mély tisztelettel kérjük, hogy az állami tanítóképző intézetek tanárainak fegyelmi ügyeiben ítélni hivatott elsőfoku fegyelmi bizottság elnöke és előadója bíró legyen s ezen összeállításban is — mint a tervezet kontemplálja — a fegyelmi bizottság tagjainak fele része tanítóképző intézeti tanárokból állíttassék össze. Kérlemazzuk továbbá, hogy másodfoku fegyelmi bírósággént a közigazgatási bíróság jelöltessék meg.

Felekezeti tanítóképző intézeteknél az elsőfoku fegyelmi bíróság összeállításának módját a fentartó hatóság határozhatná meg, de itt is a másodfoku fegyelmi bíróságot a közigazgatási bíróság alkotná.

Ezen javaslatunk főképp a bíróság mindenoldalu függetlenségének megóvását célozza; s különösen visszásnak látjuk azt, hogy a fegyelmi bíróság elnöke az a tanfelügyelő legyen, kinek indítványára a fegyelmi eljárás megindított.

7. A 66. §-ra vonatkozóan kérelmezzük, hogy az alapvizsgálat nyelve mindenütt a magyar legyen. E kérelmünk összhangzik azzal, mit fentebb a tanítóképző intézetek tanítási nyelvét illetőleg voltunk bátrak elmondani.

8. A 67. §-ra vonatkozóan nem hallgathatjuk el aggodalmunkat aziránt, hogy az alapvizsgálaton a kormányképviselő által észrevételezett, jegyzőkönyvbe vett s a miniszternek jelentett szabálytalanságok ügyének megvizsgálása tisztán az iskolafentartó főhatóságra van bízva. Ebből folyólag kívánatosnak tartjuk, hogy e vizsgálatot a fentartó hatóság a minisztertől e célra kiküldött biztos közreműködésével végezze.

9. A 70. §-ra vonatkozóan egyesületünk álláspontjának s összes idevonatkozó javaslataink szelleméből kifolyólag a szakvizsgálat nyelvétől csakis a magyart véljük megengedhetőnek. Ugyanezen §. azon intéz-

kedésének, hogy a szakvizsgálat tárgyai között a hit- és erkölcsstan is helyet foglaljon: törlését kérelmezzük.

10. Végül kérjük a törvényjavaslat kiegészítéséül egy oly §. felvételét, melyben kimondassék, hogy mindazon hadkötelezettségi, katonai kedvezmények, melyek a katonai szolgálatra vonatkozó törvényekben az okleveles tanítókra nézve megadattak: az alapvizsgálatot letett jelöltekre nézve is kiterjesztetnek.

Minthogy az alapvizsgálat letevése a törvénytervezet 69. §-a alapján elemi népiskolai tanítói állás ideiglenes betöltésére és segédtanítói állás elfoglalására jogosítani lesz hivatva: méltányosnak találjuk, hogy az alapvizsgálat a katonai kedvezmények élvezetére is jogosítson, annyival is inkább, mert a tanítói gyakorlati évek általában épen a hadkötelezettségi évek kezdetére fognak esni.

* * *

Kegyelmes urunk! Midőn a fentebbiekben a Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesülete válaszmányának a törvénytervezet módosítására vonatkozó javaslatait mély tisztelettel Excellenciád elé terjeszteni bátrak vagyunk, mély tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, kegyeskednék azokat magas figyelmére méltatni, elfogadni s a törvényté váltaival valóban korszakosan hatni hivatott törvényjavaslatba bevenni s ezáltal ezeket megvalósítani.

A legmélyebb tisztelettel maradtunk Nagyméltóságodnak

Kegyelmes Urunknak

a Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületének válaszmánya nevében alázatos szolgálai.

Budapest, 1904. július 7-én.

Dr. Baló Fózsef,
alelnök.

Dr. Kovács Fános,
elnök.

Sztankó Béla,
titkár.

A tanítóképző-intézetek felügyelete.

Az a mozgalom, amelyet a tanítóképző tanárok indítottak a képzők külön szakszerű, egységes felügyelete mellett, széles hullámokat ver. Külső és belső forrongás, csatazaj kíséri a mozgalom haladását. Az ügyért megindult harc ma már meglehetősen kifejlődött állapotot mutat. Ma már ott állunk, hogy elég jól láthatjuk mindkét fél harcmódorát, érveinek súlyát. Mi, tanítóképző tanárok, az egyik fél, bizonyos elégedettséggel mondhatjuk, ha ágyuink nem is szólnak oly gorombán, mint hatalmas

ellenfeleinkéi; de fontos érvekkel mi is tudunk szolgálni. Lehet, hogy ők érnek célt, de az erkölcsi diadalt nem féltjük.

A mi feladatunk a jelen alkalommal, hogy az ellenfél némely bizonyítékára s támadására megjegyzést tegyünk.

Mindenekelőtt hangsúlyoznunk kell azt az örvendetes jelenséget, hogy a tanítóképző tanárok között a felügyelet ügyében teljes az egyetértés. Igaz ugyan, hogy egy fontos személyi kérdés, amely éppen országos egyesületünk elnökét illette, egy időre megzavarta a kedélyeket; de a tanárok higgadt megfontoltsága s elnökünk bölcsessége csakhamar helyreállította a nyugalmat s ma a tanítóképző tanárok között az ügy megítélésében s a további teendőkre nézve nincs nézeteltérés.

De szükségünk is van a teljes egyetértésre, ha győzni sőt ha csak valamit is ki akarunk vívni, mert utunkba óriási akadályok gördültek a megyei tanfelügyelők kar több tagjának ellenséges magatartása miatt. A megyei tanfelügyelők magatartása fájhat ugyan nekünk, de nem lephet meg bennünket; mert azt eleve is gondolhattuk, hogy a megyei tanfelügyelők nem fogják kieresztteni kezükből az eddig gyakorolt hatalmat. Legyünk méltányosak s lássuk be, hogy a tanfelügyelők presztizsét nem igen emelné, ha leegelőkelőbb funkciójukat, a képzők felügyeletét, egyszerűen kivennék a kezükből. Ezért kijelentjük, *szívesen járulnánk oly megoldáshoz, amely a tanfelügyelőknek továbbra is némi befolyást biztosítana a képzők bizonyos ügyeibe, például a képesítő vizsgálatokba, a gyakorló évüket szolgáló tanítók alkalmazásába.* Mindakettő döntő fontosságú hatáskör s egészen illő a tanfelügyelők hivatásához. Azonban a tulajdonképeni tanítónevelést és képzést oly speciális munkakörnek tartjuk, amelynek helyes megítélése, irányítása, mozgatása önálló hivatalt és szervezetet kíván.

Az egész ügy a következő kérdéseken fordul meg: Akarja-e a kormány a tanítóképző-intézeteket fejleszteni? Akarja-e egy színvonalra emelni? Tulajdonít-e a képzők munkájának különös kulturpolitikai és pedagógiai fontosságot? Ha igen, akkor gondoskodnia is kell oly felügyeletről, amely alkalmas tényezője lehet annak, hogy a képzők hivatásukat egyetemesen betöltsék. Ez pedig csak úgy érhető el, ha a képzők felügyelete, úgy, miként Németországban s Franciaországban, külön szerveztetik; ha tehát a képzőintézetek felügyelői főleg a képzők ügyeivel foglalkoznak, kerületök népiskoláival pedig csak annyiban, amennyiben ez a foglalkozás őket felügyelői hivatásuk betöltésében támogatja.

A képzők felügyelete nagy fontosságú kulturpolitikai és pedagógiai kérdés, amelynek helyes megoldásától a népiskolai oktatás és nevelés magasabb föllendülése várható. Ezért a mi szemünkben rendkívül kicsinyesnek tetszik Szabó Elemérnek a Néptanítók lapjában hangoztatott azon vádja, hogy ez az ügy semmi más, mint a tanítóképző tanárok hiúságának, a középiskolák felé kapaszkodásának kifolyása. De nem elégitett ki bennünket Sebesztha Károly fejtegetése sem, aki a Nemzeti Iskola szeptember 10-iki számában az egész ügyet semmi másnak, mint a tanítóképző tanárok helytelen képzése következményének tartja. Határozottan tiltakozunk Sebesztha azon felfogása ellen, hogy a képzők felügyelete csak

egyszerű symptómája a tanítóképző tanárképzés hiányosságának s ferdeségének. Ha ez nem szántszándékos magyarázat, akkor igen nagy tévedés. A tévedés abban áll, hogy a két ügy közvetve összefügg ugyan egymással, de egyik a másiknak nincs alárendelve. A képzők felügyelete *önálló* kulturpolitikai s pedagógiai ügy s annak megítélésében egyedül a tanítóképzés s a népiskola ügyei az irányadók. Csakis akkor juthat taglalásunk helyes eredményre, ha az ügyet ilyen szempontból fogjuk fel. Sebesztha ur nem így fogta fel a kérdést s azért okoskodása azon téves tételre vezetett: javítsuk meg a tanárképzést, akkor nem fog eszükbe jutni a tanároknak a képzők külön felügyeletét kívánni. Pedig akármilyen jól szerveztetik is a tanárképzés, akkor is szükséges lesz a képzőintézetek külön szakfelügyelete; mert ennek a szakfelügyeletnek mint intézménynek, önálló hivatása és célja van.

A képzők egységes felügyeletének *kulturpolitikai* fontossága, röviden kifejtve, a következő.

Kétségtelen, hogy az egységes nemzeti szellemű tanítóképzés egységes nemzeti szellemtől áthatott tanítói testületet nevel az országnak. Az ilyen egységes szellemű tanítóttestülettől várható a nemzeti műveltség egyetemes kiképzése a nép millióiban. *Az egységes tanítóképzés a műveltségben egységes magyar állam biztosítója.* Ugyanezen célt, a nemzeti szellemben egységes tanítói testület kialakulását akarja szolgálni a tervezett állami tanítóképesítés. A képesítéssel azonban politikai szempontból is legalább is egyenlő értékű tényező a képzés maga. Ezt az erős nemzeti szellemet a képzőknek legfeljebb háromnegyed részénél látjuk biztosítva; az egynegyedrészt szelleme magyar nemzeti szempontból értéktelen vagy éppen veszedelmes. De a többire is ráfér az ilyen irányú fejlesztés. Minthogy pedig a magyar állam a felekezeti képzőket átvenni nem tudja s nem akarja, tényezőket kell teremtenie az egységes irányú képzés biztosítására. A képzés ilyen egységesítő tényezője jelenleg csak a képzők egységes (15—15 képzőt összefoglaló) felügyelete lehet.

Ezzel szemben Sebesztha a képzők felügyelete fő kulturpolitikai szempontjaul jelöli meg a képzőnek a vidék körülményeihez való alkalmazkodását. Ez mindenesetre fontos szempont s a képzők testületei mindenütt nagy figyelemmel is vannak rá: azonban kulturpolitikai szempontból a felügyelet egységesítő nemzeti feladata mellett csak alárendelt fontosságu. De ezt a mellékcélt is még nagyobb öntudatossággal sugalmazhatja az olyan felügyelő, akinek nagyobb vidék felett van összehasonlító áttekintése, mint a megyei tanfelügyelő, aki csak a maga megyéjével foglalkozik.

Ami pedig a képzők felügyeletének *pedagógiai* feladatát illeti, az nem más, mint a képzők pedagógiai tevékenységének *mindenoldalú* fejlesztése. Ügvelni kell a felügyelőnek, hogy a tanítónövendékek minél magasabb fokú és alapos elméleti tudásra s lehető tökéletes tanítói gyakorlati készségekre tegyenek szert. Ügvelnie kell, hogy az egyes tantárgyak az illető tudomány természetéhez illő módszer szerint tanításának, de a tárgyak egymással kapcsolatba hozatván, a saját fajsúlyukhoz mértén szolgálják a közös etikai célt. A tantárgyak tanításának célja a magasabb fokú erkölcsi műveltség nyújtásán kívül az is, hogy biztos

alapjául szolgáljanak a népiskolában a tantárgyak szerint osztott tanításnak. A tanítói készséghez pedig mindenképp szükséges a hivatás-szeretet, idealizmus, ügybuzgalom, kötelességtudás kifejlesztése, az arra nevelés, hogy a leendő tanító szeresse a tudományt s szeresse a gyermekeket. Legyen képes a leendő tanító a tudós lelkével boncolni minden egyes leckéje anyagát s módszerét, a művész lelkével szellemet lehelni minden egyes tanításába s legyen meg a gyakorlati ügyessége és biztonsága is minden egyes leckéje tervszerű kiviteléhez. Ehhez pedig nem elegendő a gyakorlati fogások birtoka, hanem szükséges hozzá a logikailag képzett fő, alapos lélektani gondolkodásmód s biztos tájékozottság a tudományágakban.

Az ilyen irányú és szellemű tevékenységnek állandó színvonalon tartása és a zavaró körülményektől való megmentése a felügyelő feladata. S ha a felügyelő ezt a feladatát betölti, abból közvetlenül a képző ifjúságának s közvetve a népiskolának van nagy haszna. Várhatjuk, hogy az ilyen képzőkből kikerült tanítók erkölcsre s értelmiségre nézve tétől talpig *művelt emberek* lesznek. A magas műveltségnek a tanító egész hivatásának, munkakörének betöltésére kihatása kétségtelen. A célokat világosabban s helyesebben tudja kitűzni, az eszközöket a körülmények szerint jobban megválogatni; jobban át tudja alakítani s a műveltség magasabb fokára emelni a gyermekeket s a társadalmi környezetet; hitét, önbizalmát s lelkességét, eszményi felfogását inkább megtartja, mint a műveletlen, üres lelkű ember. Folytonosan képi magát; még a kedvezőtlen körülmények között is megvan lelkének az az ereje, hogy mind magasabbra emelkedjék. Tanításában lesz lélek, sablontól mentes változatosság. Meglesz benne a mélyebb tudás alapossága, a gyermeki lélek állapotaihoz, a külső körülményekhez, a tárgy természetéhez szakszerűen alkalmazkodó művészi vonás. Tud új világosságokat gyujtani a zseny lelekben s beléjük egész életökre, tevékenységre kiható motívumokat oltani.

Ezzel szemben Sebesztha a tanítónövendéktől nem vár elméleti tudást, csak gyakorlati ügyességet. Azt mondja, hogy a tanárok: „Ne az algebra elvont tételein nyargalásszanak, hanem az elemi iskolában szükséges számtani alpműveletek használatára s ne a lélektanra alapított esztetikára, hanem a helyesírásra tanítsák növendékeiket“. Köztünk, tanítóképző tanárok és Sebesztha ur között tehát az a különbség, hogy mi az elméleti tudás s a gyakorlati ügyesség egyensúlyát kívánjuk, Sebesztha ur pedig csak az utóbbit akarja. Neki a tanító részéről nem kell se műveltség, se tudás, se művészet, csak lelketlen, kínos dresszúra. Legyen a tanító valamely begyakorolt sablon rabszolgája, legyen iskolája a sivár szellemtelenség tanyája. Sebesztha úr fejtegetéséből megdöbbenő hátramaradottság ri le. Hát a tanfelügyelő úr a múlt század 40-es 50-es éveinek tanítóképzőjét akarja feltámasztani? Hát ilyen elvekkel akarja a tanítóképzés ügyét fejleszteni? A népmilliókat a magyar *szellem*, magyar *műveltség* számára meghódítani? Hiszen ez, amiként Sebesztha úr akarja a képzők felügyeletét gyakorolni, szabályellenes is, mert ellenkezik a tanítóképző-intézeti tanterv szellemével s határozott előírásaival.

A dolog lényege mindenesetre az, hogy oly szellemben gyakorol-

tassék a felügyelet, mint fennebb vázoltam. És pedig arra kell törekedni, hogy ne csak egy-két képző üsse meg a mértéket, hanem közelítse meg *valamennyi* a vázolt színvonalat. Ez a cél tartandó szem előtt a képzők felügyelete szervezésében. Erre pedig sokkal alkalmasabbnak látszik a tervezett *kerületi*, mint a ma fennálló *individuális* rendszer.

Könnyen beláthatja bárki is, hogy a kerületi rendszer megkönnyíti, sőt egyedül ez mozdítja elő a színvonal nivellálását s a szellem egymáshoz igazodását. De ez a rendszer megjavítja az *egyes* képzők felügyelete gyakorlását is. Ez természetes, mert ha több képzőben szerez valaki tapasztalatokat, úgy tisztulnak nézetei s annál inkább látja az egyes képzők hibáit s erőseit. Természetesen nem értendő itt a kerületi rendszer túlzása, amely például 35 képzőt helyezne egy felügyelő alá.

Az individuális rendszer ellenben a nivellálást, egységesítést nem hogy előmozdítja, sőt korlátozza s az egyes képzők ügyei felett való helyes, tiszta ítéletnek is gátat emel.

Ezzel nem azt mondjuk, hogy a képzők individuális fejlődésére semmi szükség. Sőt ennek jogosultságát, szükségességét teljes mértékben elismerjük. De mondjuk azt, hogy ezen individuális fejlesztést s berendezkedést hagyják meg az intézetek közvetlen vezetőinek, a tanárok s igazgatók feladatául.

Különben az individuális felügyelet a kerületi rendszer mellett sem hiányoznék; mert azt teljesíti minden intézetben az *igazgató*, amiként a középiskolákban, felső leányiskolákban, kereskedelmi, földműves s egyéb iskolákban úgy is van. Emellett vagy effelett még *külön* individuális felügyeletre semmi szükség. Vagy az igazgató vagy a tanfelügyelő fölösleges. Ez a rendszer oda vezet, hogy vagy az egyik vagy a másik a statisztika szerepét játssza; hogy az igazgató és tanfelügyelő vagy tulságosan egyetértenek vagy örökösen összeütköznek. Ezen rendszer értéktelenségét, sőt elhibázott voltát, azt hiszem, a tanítóképző tanártól s tanfelügyelőtől a miniszterig látja mindenki, talán csakis azért akarják fentartani, mert *semmibe sem kerül*. De hiszen a népiskolák felügyelete is a kerületi rendszeren alapul.

Azt az ellenvetést, hogy a kerületi felügyelet meglazítaná a képző és a népiskola közötti kapcsolatot, sokan eléggé megvitatták. A vita eredménye gyanánt itt csak azt említem meg, hogy ez az aggodalom alaptalan, mert a kapcsolat hivatott fentartója nem annyira a tanfelügyelő, mint a tanítóképző tanár. A kapcsolat nem külső eszközökkel, hanem magával a képzés munkájával tartható fenn. Arra kell tehát törekedni, hogy ez a belső kapcsolat fejlesztessék Erre szolgáló intézkedések lehetnek: a tanítóképzés helyes berendezése, a tanárok elfoglaltsága a gyakorló iskolában, a részletes módszertan tanításának a tanárok kezébe való tétele (az új tanterv szerint megtörtént), a tanárok iskolalátogatása, a tanítóegyesületi életben való részvétele. Amennyiben pedig a felügyelet is felhasználandó a kapcsolat erősítésére, mint már említem, a kerületi felügyelők is megbízandók a kerületeik népiskolaiban folyó munka figyelemmel kísérésével; viszont a megyei tanfelügyelők is gyakoroljanak bizonyos befolyást a tanítók gyakorlati kiképzésére és képesítésére.

Ami pedig azt a kérdést illeti, hogy kikből kerüljenek ki a kerü-

leti felügyelők, az elmondottakból természetszerűen következik, hogy semmi esetre sem másokból, mint a tanítóképző tanárokból. A felügyeletet csak az végezheti sikerrel, aki bele élte magát a képzők munkájába s aki mint felügyelő is ennek az ügynek él. Hogy a kerületi felügyelő minősítése nem lehet kisebb a tanítóképző tanárénál, az is magától értetődik.

Sebesztha a kerületi rendszerrel szemben tovább is a megyei individuális felügyeletet kívánja ugyan fentartani, de ő is érzi e felügyelet hiányait s javítást kíván. E módosítás szerint csak abból állana, hogy a képzővel bíró kerületekben magasabb képzettségű tanfelügyelők nevezetnének ki. Ezt a megoldást semmi esetre sem fogadhatjuk el, mert az ügynek csak személyi részét oldaná meg úgy-ahogy; de megmaradna a lényeg: a régi rendszer. De van e megoldásnak gyakorlati hibája is, amennyiben a 70 képző úgy el van osztva az ország vidékein, hogy 25 megyénél többet nem találunk, amelyben kisebb képesítésű tanfelügyelőt lehetne alkalmazni.

Végül arra kérjük a még esetleg felszólaló tanfelügyelő urakat, hogy ne becsméreljék annyira a tanítóképző tanárok munkáját s a tanítóképzés mai rendszerét, mint azt Sebesztha tanfelügyelő úr tette. Sebesztha úr cikke tele van ilyen ócsárlásokkal: „A tanítóképző tanárok nem arra fektetik a súlyt, hogy a tanítót jó tanítóvá neveljék, hanem hogy azt minél magasabbra csigázott elméleti képzésben részesítsék.” „A tanárok eme különös tanítóképzésben a tanításra leginkább képesítő tantárgyat, a módszertant nem is tartják érdemesnek tanítani.” „Ezek a tanár urak *nem tudják azt*, hogy a tanítóképzés létjoga csakis azon sarkallki, hogy a tanítás mikéntjét, vagyis az elemi oktatás methodikáját tanítsák.” „E tanítóképzés szükségszerű gyümölcse, hogy képzőinkből napról-napra több oly tanító kerül ki, aki mindenhez ért, csak a tanításhoz nem, mindenütt jól érzi magát, csak az iskolában nem, mindennel szeret foglalkozni, csak a gyermekekkel nem, össze nem fér senkivel s nincs maradása sehol.” „Az-e a célunk, hogy képzőinkben hivatásuknak élő, azt szerető józan gondolkozású tanítókat neveljünk, vagy a *megkesdett irányban tovább haladva a sok meg nem emésztett elmélettel megzavart agyú proletárokat és elégedetlen szocialistákat neveljünk?*” „És a népoktatás végtelen kárára (*sic!*) a képzők számára kiadott tanterv és vizsgálóbizottság *méginkább ez irányba terelik őket.*“ (!) Máshol az új miniszteri tanterv és vizsgálati szabályzat alapján működő tanítóképzést „*megteveljedésnek* is nevezhető ferde iránynak,” a tanárokat pedig „önámításban szenvedő tanár uraknak” mondja.

Mindezekre a válaszuk a következő. Nem számítva azt, hogy ez állítások részint túlzottak, részint valótlanok, — amikor a tanfelügyelő urak ilyen módon ócsárolják a tanítóképző tanárok munkáját, a mai tantervet s vizsgálati szabályzatot, maguknak ártanak legtöbbet. Mert vagy elnézték a tanítóképzők szerintök káros munkáját vagy nem, vagy volt részök a mai rend létrejöttében vagy nem. Ha részök volt mindezekben, úgy a lesújtó kritika, az ócsárlás az ő fejükre száll vissza. Ha pedig nem volt ezekben részök, akkor bebizonyították tehetetlenségüket, mint a képzők főnökei. Hogyan vállalkozhatnak ők a képzés vezetésére, irányítására, mikor egy szerintök téves új irány az ő szemök láttára, az

ő akaratuk ellenére jött létre? Lehet-e akkor azt mondani, hogy a kezükben tartják a képzőket? Mindezt válaszképen mondjuk Sebesztha tanfelügyelő urnak, nem pedig azért, mintha nem tudnók, hogy *egyes* tanfelügyelők, igenis, értékes befolyást fejtettek ki a képzők működésére és fejlődésére.

Egyébként az ilyen korbáccsal való kergetések minket meg nem ijesztenek s törekvéseinkben meg nem zavarunk. Törhetnek reánk akár „mór dárdákkal“, igazságunk érzésével s lelkünk mélységes meggyőződésével haladunk tovább utunkon. Reméljük is, hogy nem fáradozunk hiába. De ha nem is érünk célt, az sem ejt kétségbe bennünket, mert teljesítettük lelkiismeretbeli kötelességünket. Hogy azonban akkor, majd ha elkövetkezik a nagy idő s az új törvény szerint életbe lép a régi rend, fogják-e a tanfelügyelők a képzők munkáját másként irányítani, mint most, nagy kérdés. Mi azt hisszük, akkor sem kerül le a képzők felügyelete a napirendről. Mert csak a jót lehet megjavítani. Ami pedig alapjában rossz, az az idők s dolgok folyamában csak rosszabbá lehet.

Nagy László.

Mozgalom a tanítóképzők felügyelete ügyében.

A felügyelet ügyében ma folyó mozgalom tulajdonképen 1902-ről datálódik, amikor *Somogyi Géza* indítványára a Budapesten tartott közgyűlés kimondotta, hogy a képzők felügyeletét felszínen kívánja tartani s megbizta a választmányt, indítson mozgalmat akkor, amikor az időt arra alkalmasnak látja az 1898-iki határozatok végrehajtása tárgyában.

Azonban az 1902—4. évi ciklusban a választmány idejét a tanárképzés ügye, amelyre nézve szintén mandátuma volt, teljesen elfoglalta úgy, hogy a felügyelettel nem foglalkozhatott. De a f. év május havában megjelent új népoktatási törvényjavaslat egyszerre elemi erővel tette időszerűvé a képzők felügyeletének ügyét, mert a törvényjavaslat tovább is a megyei tanfelügyelők kezében hagyta a képzők felügyeletét, ami ellenkezett az 1898-iki szervezeti határozmányokkal s a közóhajjal. Ismeretes, hogy a f. évi győri közgyűlésen a felügyelet ügye annyira uralkodott a kedélyeken, hogy a tanárképzésről szóló tétel tárgyalásakor tulajdonképen a felügyeletről vitatkoztak. Maga az előadó, *Mohar József*, a törvényjavaslat álláspontjára helyezkedett, így remélvén megmenteni, amit lehet. Indítványozta, hogy a megyei tanfelügyelőktől tanítóképző tanári képesítés kívántassék. Ezzel szemben *Nagy László* szigoruan ragaszkodott az 1898-iki határozatokhoz, a tanítóképző-intézeti főigazgatóságok szervezéséhez s ebben az irányban tett indítványt. Az idő rövidsége miatt sem az egyik, sem a másik indítvány felett nem döntött a közgyűlés, de utasította a választmányt, hogy tárgyalja a népoktatási törvényjavaslatot s a tárgyalás eredménye szerint tegyen az illetékes helyen lépéseket.

A választmány a győri közgyűlés után sürgősen, már június elején tárgyalta a törvényjavaslatot s oly súlyos kifogások merültek fel ellene, különösen a képesítő vizsgáló bizottságok és a felügyelet szervezete miatt, hogy elhatározták, hogy a közoktatási miniszterhez fel fogják terjeszteni a választmány megjegyzéseit. A következő ülésen, ugyancsak

juniusba *réSZletesen* tárgyalták a törvényjavaslatot s megállapították az összes megjegyzéseket s *Boga* Károly, dévai igazgató indítványára kimondták, hogy az egyesület fölterjesztését lehetőleg az ország összes képzőiből összeállított nagy küldöttséggel fogják a miniszter urnak átadni.

Mielőtt ez megtörténhetett volna, jelent meg a *dévai kariársak körirata*. Ez a körirat mind tárgyi tartalmánál, mind személyi vonatkozásainál fogva élénken foglalkoztatta a kedélyeket, ami kitűnt abból, hogy akkor a fővárosban időző kartársak, a tanítóképző tanári tanfolyam hallgatói minden összejövetelükön élénken tárgyalták a köriratot.

Mi hely szűke miatt e köriratnak csak a felügyeletről szóló részét s a Kovács János elnök eljárását bíráló részt közöljük egész terjedelmében. Közöljük az utóbbi részt azért, mert meg vagyunk győződve, hogy mélyen tisztelt elnökünk egyáltalán ez ügyben sem kerüli a nyilvánosságot s férfiasan állja a kriukát. S ezzel módot nyújtunk neki, hogy maga tisztázhassa az ő eljárása ügyében felmerült nézeteket.

A *dévai állami tanítóképző-intézet tanárainak* 1904. júl. 3-ról keltezett *körirata*, amelyet a hazai összes tanítóképző tanároknak megküldtek, azzal kezd, hogy kötelessége a tanítóképző-intézeti tanároknak az intézetek érdekeit megvédeni, ezért férfiasan rámutatnak a törvényjavaslat két hibájára. Első sorban a *képesítő vizsgálatok* tervezett reformjáról mondják el véleményüket. Nem helyeslik, hogy a tanítóképesítő vizsgálatok mindkét részét, tehát a szakvizsgálatot is intézetenként tehetik le a jelöltek. Ezen vizsgálatoknak a felekezeti intézeteknél felekezeties jellegük leendő, kevés lesz az ellenőrző hatásuk pedagógiai s nemzeti szempontból. Ezért akként kívánják módosítani a törvényjavaslatot, hogy a tanítóképesítő szakvizsgálat *egységes állami országos vizsgáló bizottságok előtt* folyjon le.

A köriratnak a *tanítóképzők felügyeletéről* szóló része a következőleg hangzik.

Még nagyobb kifogás tehető a javaslat azon intézkedése ellen, amely a tanítóképzők felügyeletére vonatkozik. Ebben a tekintetben a javaslat nem haladást, hanem hanyatlást mutat a jelenlegi állapotokhoz mérten. Ugyanis nemcsak az eddigi beleavatkozó, közvetlenül intéző igazgató-tanácsi hatalmat hagyja a tanfelügyelő kezében, hanem egyenesen behozza őt a tanári-testületbe, s a felvételi és segélyezési ügyekben az igazgatói hatáskört átruhazza ő reá, aki nem felügyelő, hanem intézeti igazgató lesz a tényleges igazgató felett. Így nemcsak két dudás kerül egy csárdába, hanem a tanárok személyében egy harmadik is. S hogy aztán a békés együtt munkálkodásra kerülhet-e s mikor kerülhet sor az előrelátható hatalmi versengések miatt, azt bajos volna előre megmondani.

Intézeteink érdekében a leghatározottabban kívánnunk kell, hogy a tanító- és tanítónőképzők külön felügyelet alá kerüljenek, saját képző-intézeti főigazgatóságok felügyelete alá.

A megyei tanfelügyelők pedig maradjanak a reájuk bízott megyék népiskoláinak felügyelői, hogy minél teljesebb erővel élhessenek ezeknek.

Szükségessé teszi a külön tanítóképzői főigazgatói felügyeletet:

1. A tanítóképzés egyöntetűsége. Tudvalevő dolog, hogy a tanítóképzők, közülök még azok is, melyek az országos kívánalmaknak távolról sem felelnek meg sem tanulmányi, sem nemzeti szempontból, az egész

ország számára képezik a tanítókat. Ha ez így van és ezután is így lesz, akkor elengedhetlenül szükséges, hogy legalább a mostani újítással minél teljesebb mértékben megvalósuljon a tanítóképzés egyöntetűsége az összes képzőkben, akár államhoz, akár felekezethez tartozzanak is azok.

Ennek az egyöntetűségnek a megteremtője pedig semmi sem lehet más, mint az egységes szakfelügyelet. Ilyennek pedig a megteremtői a tanfelügyelők semmiképpen sem lehetnek. Nem lehetnek azért, mert közülük mindenik más-más uton jár még a rábizott népiskolák vezetésében is, mert nem lévén országos szervezetük, egyesületük, hol a követendő elvekben megállapodásra jussanak, s más lévén majdnem mindeniknek a minősítése is, mert van köztük theologus, jogász, technikus, gazda, tanító, tanár, hírlapíró: nem is gondolkozhatnak egyformán az iskolák ügyeiről.

Epp ezen külön uton járás fokozásához hozzájárul még az a hatás is, melyet vármegyéjének társadalmi felfogása, közszelleme tesz az illető tanfelügyelőre.

De nem kell ezt bizonyítgatni, hiszen tapasztaljuk ezt azon eltérésekben, amelyeket népiskolázásunk vezetése vármegyéenként mutat. S ha már azon intézetek vezetésében sem alakulhatott ki a tanfelügyelők felügyelete alatt egységes közszellem, melyekkel folyton foglalkozniok kell, várható-e akkor tőlük az egységes tanítóképzés megteremtése. 33 esztendei tapasztalat mutatja, hogy nem.

2. Az is képtelen feltevés, hogy a szó igaz értelmében vett szakfelügyeletre képesek lehetnének a mostani tanfelügyelők, akikre pedig a törvényjavaslat teljes mértékben rá akarja bízni a képzők felügyeletét. Hiszen a legtöbbször se tudományos, se neveléstani minősítése nincs meg ahhoz, és így ha akarna, sem értene hozzá. Mutatja ezt a mostani állapot, amely ott a legjobb a tanítóképzőre, ahol a tanfelügyelő legkevésbé törődik velük.

Köztapasztalat az is, hogy éppen a fenti okok miatt a tanfelügyelők sehol sem emeltek a tanítóképző színvonalát, hanem a maguk elemi iskolához szokott szemmértékük alkalmazásával inkább alászállították azt.

3. A tanítóképzésre nézve ártalmas és általában igen viszárs dolog az is, hogy a felügyelő formailag is kisebb képesítésű s a tanítóképzésnél szükséges ismeretekben is kevesebbet tudó egyén legyen, mint a felügyelete alatt álló tanárok. Ki előtt lehet irányadó tekintélye a tanítóképzőkben az ilyen felügyelőknek? Lehet-e várni a tanártól, hogy a kevésbé képzett felügyelő utasításaiban bízzék s azokat elfogadják?

4. Az sem bizonyít semmit a képzőknek a tanfelügyelők felügyelete alatt való maradása mellett, hogy esetleg lehet majd akkép intézkedni, hogy a tanfelügyelők a képzői tanárokkal egyenlő minősítésűekké váljanak. Mert először is ez nagyon későre következhetnének el, másfelől őket annyira elfoglalja a népiskolák vezetésével járó munka, hogy tanítóképzők felügyeletéhez szükséges ismeretekkel és tennivalókkal igen ritkán és kevés ideig érnek rá foglalkozni és így azoknak irányzására kellő formai minősítés mellett sem lehetnének képesek; végül pedig ez az intézkedés megszüntetné a lehetőségét annak, hogy a tanítók kiváló munkásságuk és tehetségük alapján annak megfelelőleg a tanfelügyelői állásig haladhassanak elő pályájukon.

5. A tanítóképzők és a népiskolák közötti kapcsolat kedvéért sem szükséges a tanítóképzőket a tanfelügyelők felügyeletére bízni, mert ezt a kapcsolatot eddig sem ők tartották fenn.

Sokkal inkább meg fogja teremteni s fenn fogja tartani azt a törvényjavaslatban foglaltató azon intézkedés, mely szerint a tanítóképzői tanárok a népiskolákban iskolalátogatásokat fognak végezni és így majd közvetlen érintkezésben lesznek a népiskolákkal és néptanítókkal. Így és csakis így állhat elé ez a szükséges kapcsolat, de semmiképp sem a tanfelügyelők által.

Vannak egyéb javítanivalók is a törvényjavaslatnak azon részén, mely a tanítóképzésre vonatkozik. Pl. a törvényesítése annak a káros állapotnak, hogy a tanítóképzőkhöz arra nem képesített egyének is kinevezhetők tanárokká, továbbá, hogy még azon tanítóképzőktől sem követeli a magyar tanítási nyelvet, melyek állami segítyezésben részesülnek stb.

A dévai áll. tanítóképző tanári-kara megkísérlette, hogy az előbbieken vázolt főkívánalmakat tanáregyesületünk elnöksége útján terjesszük nagyméltóságu miniszterünk elé, azonban ez alkalommal arra a tapasztalatra jutottunk, hogy egyesületünk elnöke dr. Kovács János ellene van ebben a tekintetben minden mozgalmunknak. Elannyira, hogy még, amikor a választmány elhatározta f. hó 27-iki ülésén, hogy egyesületünk nagy küldöttség által közölje a miniszter úrral a törvényjavaslatra vonatkozó óhajtasait, kijelentette, hogy ő azt a küldöttséget nem fogja vezetni.

Elnökünknek ez az álláspontja érthető is, mert ő, mint a tanítóképzőint. tanárok orsz. egyesületének elnöke, a mi nevünkben nemcsak a törvényjavaslat megvitatásával foglalkozó értekezleten vett részt, hanem a javaslat előkészítésében is, úgy, hogy a ránk vonatkozó fejezetet jórészt ő fogalmazta meg (? Szerk.). Így hát abban az ő egyéni álláspontja van a felügyeletre vonatkozólag is kifejezve. Kitetszik ez abból a nyilatkozatából is, amit az értekezleten erre vonatkozólag tett. T. i., hogy ő tudja, hogy a tanítóképző tanárok többsége külön felügyeletet kíván, de az ő egyéni meggyőződése az, hogy helyesebb a képzőket a tanfelügyelők alatt meghagyni s azért ő a többség kívánságával szemben a maga álláspontjának a törvényjavaslatban való bennehagyását javasolja.

Ilyen körülmények között lehetetlen is az elnöktől azt kívánnunk, hogy most már a többség élén ő maga kérje a saját álláspontjának a megsemmisítését, de nélküle is tennünk kell róla, hogy az megsemmisüljön s helyébe a többség álláspontja lépjen.

Evégből a dévai áll. tanítóképző-intézet tanári-kara több pontban megállapítván azon hiányokat, melyeket a törvényjavaslatban kigazítandóknak vél, azzal felküldötte képviselőjét, Boga Károly igazgatót, hogy a június 27. választmányi ülésen terjessze elő azokat és sürgesse, hogy az egyesület valamely módon juttassa kívánalmainkat a miniszter úr elé.

A választmány többsége helyeselte és határozattá emelte indítványunkat, de, minthogy az elnök ennek foganatosításában eljárni nem akar, a dolog fontosságánál fogva az ügy állásának 12. órájában nincs más hátra, minthogy az egyik központi alelnök vezetése alatt sürgősen egy népes küldöttség tárja fel a miniszter úr előtt kívánságainkat. Nagy

László, a Közlönyünk szerkesztője is mindenekben osztja a véleményünket s hasonlóképpen követeli, hogy a törvényjavaslatban a fentiek szerint a tanáregyesületünk álláspontja emeltessek érvényre.

Kétségbeejtő volna, ha dr. Kovács János elnöknek — hisszük, hogy jóhiszemű, de az egyesület nagy többségével szemben meltatlan állásfoglalása miatt intézeteink fejlődésében éppen a két legfontosabb kérdés megoldásával zátonyra jutnánk.

Sürgősen kérjük kartársainkat, hogy a mozgalomhoz csatlakozva, valamennyien jelentkezünk Nagy Lászlónál a nagyméltóságú miniszter úr elé járuló küldöttségben való részvételre s követeljük egyesületünk további állásfoglalásának a megállapítására rendkívüli közgyűlésnek mielőbbi összehívását!

* * *

Mínthogy ez a körirat engemet is aposztrofál, kötelességemnek tartom az ügyről nyilatkozni. Akkor, mikor Boga Károly úr említette előttem, hogy köriratot szándékoznak intézni a tanítóképző tanárokhoz, kifejtettem azon nézetemet, hogy a köriratot helyeslem ugyan, de az tisztán tárgyilagos keretben tartandó. Az ilyenek a hatása nagyobb s elkerüljük a belső zavarokat. Egy esetleges elnökválság az egyesület válságává nőheti ki magát. Éppen ezért a körirat megjelenése után igyekeztem is oda hatni, hogy a vitás személyi ügy válság nélkül intéztessék el, ami a tanárok s elnökünk higgadtságánál fogva sikerült is. A véleményem most is az, hogy országos egyesületünk belbékéjének megzavarása káros visszahatással lenne éppen a megindult mozgalom sikerére s általában hosszú időre megbéníthatná egyesületünk munkaságát. Azért mindnyájunk kötelessége a béke s egyetértés fenntartása.

A tanfolyamon résztvevő tanárok véleménye is az volt, hogy a dévaiak mozgalma helyes, jogosult és szükséges ugyan; de az elnök ellen intézett erős támadást s a rendkívüli közgyűlés egybehívását nem helyeselték. Ezzel szemben dr. Kovács János azt hangoztatta: igaza van a dévaiaknak, hogy ezen ügy elintézése közgyűlés elé tartozik; éppen az elnök reputációja érdekében szükséges a rendkívüli közgyűlés egybehívása.

Mínthogy az ügyet magán beszélgetésekkel nem tudtuk elintézni, fölmerült azon eszme, hogy a tanfolyamon résztvevő s a fővárosban időző többi tanárok *értekezletre* hívassanak egybe. Az elnökség eleget is tett a kívánságnak s az értekezletet július 12-re a Tanítók Házába összehívta. Az értekezleten a fővárosban időző vidéki és fővárosi tanárok majdnem mind megjelentek, tehát az igen népes volt.

Az értekezletet *dr. Kovács János* nyitotta meg s a következőket adta elő.

Előre bocsátja, hogy az értekezlet célja nem lehet határozathozatal, csupan kölcsönösen tájékoztató megbeszélés, hogy a maga állásfoglalását mindenki a dolgok helyes ismerete alapján dönthesse el. Az előzmények számbavételekor meg kell jól különböztetni az egyesület, illetőleg a választmány akcióját és azt, amit a szóló mint magánember tett vagy mondott.

Ismerteti először a választmány akcióját. Két ülés volt ez ügyben. Már az első ülés elhatározta, hogy az egyesület részéről fölterjesztes intézendő, továbbá, hogy ebben az 1898 évi közgyűlés szervezeti javaslata lesz fenntartandó minden pontban, és így a felügyelet kérdésében is. A második ülésen, amelyre a részletes tárgyalás volt kitűzve, megjelent Boga Károly is, aki ismételten ajánlotta annak az álláspontnak az elfogadását, amit már az első ülés elfogadott, megtoldván még azzal, hogy a fölterjesztést küldöttség vigye a miniszterhez. A választmány ezt a pótindítványt is elfogadta. Ezen határozatoknak megfelelően a főtákar elkészítette a felterjesztést (föl is olvashatja) s azt küldöttség fogja a miniszterhez vinni.

Eddig a választmány akciója, s itt kezdődik aztán az összekülönbözés. Szóló t. i. kijelentette, hogy ő a küldöttséget nem fogja vezetni. Ennek a kijelentésnek az előzményeire s ezzel a maga egyéni szerepére tér át. Föltűnt neki, hogy a meghívó nem mint elnökhöz volt címezve. Kérdést tett illetékes helyen s azt a fölvilágosítást nyerte, hogy az enquéten senki sem szerepel úgy mint egyesületek vagy testületek képviselője s azért az ott elhangzó nyilatkozatok mint egyéni vélemények fognak tekintetni és mérlegeltetni. Így ő is a felügyelet kérdésében a saját egyéni álláspontját adta elé, hangsúlyozván, hogy abban a kérdésben más a képző tanárok többségének álláspontja. Ezt a dolgot ő a választmányi üléseken is így elreferálta. Hisz ennek a folyamánya a választmány azon határozata is, hogy mivel a szóló nem az egyesület képviselőjében volt jelen és nyilatkozott az enquéten, azért az egyesület fölterjesztésben ismertesse a maga álláspontját. A választmány is méltányolta szólónak azt a nézetét, hogy ő, mint az egyesületi küldöttség vezetője nem beszélhet a miniszter előtt épen ellenkező értelemben az enquéti fölszólalásával, s ezért dr. Baló József alelnök kéretett föl a küldöttség vezetésére. Ennyiben a szóló egyéni nézeteltérése nem gátolja a választmány elhatározott akciójának a végrehajtását.

A felvetődő kérdés most az, hogy maradhat-e szóló az egyesület elnöke ezzel a nézeteltéréssel? A dévai körirat ha nem mondja is, de ezt a kérdést veti föl s szóló nem akar kitérni e kérdés elől, mert maga is azt vallja, hogy fontos kérdésekben nem szabad az egyesület és az elnök között nézeteltérésnek lennie. A múltért, az állapot létrejöveteleért nem vádolja lelkiismerete. 1896 ban a milleniumi kongresszuson, mint a felügyeleti kérdés előadója kifejtette álláspontját, amit ma is vall, hogy ilyen foku iskolában a felügyelet fölösleges, hatástalan a tanárok intelligenciájával szemben. *Ezután* választatott elnökké. Azután, a szervezeti javaslat megállapításakor átvette ugyan a közgyűlés a középiskolai törvényből a felügyelet hasonló rendszerét, de nagyobb emóciót e kérdés sem akkor föl nem idézett, sem azóta észrevehetőleg nem izgatta a kedélyeket. Sőt a győri közgyűlés, most a törvénytervezet publikálása után is, nem arra utasította szólót, hogy a főigazgatói állások szervezése mellett szólaljon föl, hanem hogy a tanfelügyelői kvalifikációt sürgesse. Joggal vélhette tehát, hogy amint ő sok más fontosabb kérdés mellett alárendelt jelentőségűnek tartja a felügyelet kérdését, úgy a kartársak sem tartják azt, s különösen a költséges új állások szervezését életbe

vágó fontosságúnak. Ez megmagyarázza, hogy soha eszébe sem jutott, hogy maga előtt fölvesse azt a kérdést, hogy vajjon a felügyeletről valott nézete összefér-e elnöki állásával?

Most a dévai körirat fölvetette a kérdést. Annak sem a választmány elhatározott akciója nem elég, sem pedig az elnöknek az ez ügyben való erősebb akciótól vonakodása nem nyugtatja meg. Főlegbe az a körirat a kartársakhoz. Ilyen főlegbezés illetékes foruma csak közgyűlés lehet. Csak az lehet illetékes a választmánynak új utasítást adni s az elnökválság kérdésében dönten, afelől kell tehát a kartársaknak majd véleményét alkotniok, hogy szükségesnek látják-e, hogy ez ügyben: a felügyelet kérdésében rendkívüli közgyűlés hívassék egybe, amely a választmánynak tovább menő utasításokat adjon és az elnököt felelősségre vonja? Szóló a maga részéről nyugodt lelkiismerettel néz a felelősségre vonás elé, és állja is azt, ha illetékes tényező részéről a kellő alakban történik.

Kovács János után *Nagy László* szólalt fel. Szükségesnek tartja, hogy a tanítóképzők felügyelete tárgyában nagyobb mozgalom induljon meg. A tanítóképzők felügyeletének kerületi alapon való országos szervezése, tehát a mai megyei tanfelügyeleti rendszer megváltoztatása a tanítóképzés egyetemes és egységes előhaladásának igen fontos kérdése. Ezt a kérdést a most készülő törvényjavaslattal évtizedekre szólólag fogjuk megoldani, a képzőket fejlődésük lényeges tényezőjével ellátni vagy attól megfosztani. Oda kell hatnunk, hogy ez utóbbi semmi szín alatt be ne következzen. Helyesli tehát, hogy a dévai kartársak erélyes és gyors cselekvésükkel hatalmasan megmozgatták ez ügyet. Szükségesnek tartja azonban megjegyezni, hogy a mozgalom országos egyesületünk keretében folyjon. Ez biztosítja a mozgalom egységét s erkölcsi nagy súlyát. Azért alkottuk meg annak idején országos egyesületünket, hogy ilyen közérdekű fontos ügyekben teljesítse kötelességét.

Ez az egyik megjegyzése a dévai kartársak köriratára. A másik pedig az, hogy amennyire hozzájárul a körirat objektív tartalmához s üdvözli azt, ép úgy nem helyesli, hogy azt az elnök személye ellen intézett támadással összekeverték. Ez az eljárás alkalmas a figyelmet a főtárgyról elterelni. Ennek a fontos személyi kérdésnek fölvetésére egyáltalán nem alkalmas az idő, mert a kifejlődő elnökválság könnyen egyesületi válságra vezethet. Vezethet pedig azért, mert az elnök általános tiszteletnek s bizalomnak örvendő a tagok között. Kovács Jánost ezelőtt hat évvel a közbizalom ültette az elnöki székbe, s ez a bizalom iránta nem csökkent, hanem növekedett. Éppen azért erőszakoltnak tartaná az elnököt megbuktatni.

Mi a tanítóképzők felügyelete érdekében a mozgalmat nem az elnök személye ellenére, hanem az elnökkel akarjuk keresztülvinni. Ennek az elnök részéről semmi elvi akadályát nem látja. Igaz ugyan, hogy Kovács János 1896-ban a tanügyi kongresszus tanítóképzési szakosztályában mint előadó nem lelkesedett a képzők felügyeletéért, de nem is vetette el a szakszerű felügyeletet, amit bizonyít az, hogy határozati javaslatainak 3-dik pontja ezt mondja: „*A tanulmányi ügyek közvetlen megfigyelé-*

sére szervezendő — lehetőleg csak egy — országos tanulmányi felügyelői állás.” Ha ezt a javaslatot összehasonlítjuk azon szervezettel, amelyet országos egyesületünk 1898-ban a képzők felügyeletére nézve elfogadott, azt veszük észre, hogy a kettő között elvi eltérés nincs, mert, a „Szervezet” javaslatainak lényege és főcélja nem a főigazgatás, hanem „a tanulmányi felügyelet.” Midőn tehát Kovács Jánosnak a felügyelet kérdésében való eljárását jóhiszeműnek ismerjük el, kérjük szeretve tisztelt elnökünket, ne álljon félre, hanem szívvel-lélekkel támogassa az egyesület emez igen fontos mozgalmát. Vezesse ő a küldöttséget a miniszterhez, amennyiben pedig az előzmények után nem teheti, *bizsa meg* az alelnököt a küldöttség vezetésével s az emlékirat átadásával. A kartársakat pedig felkeri, hogy a küldöttségben valamennyien vegyenek részt.

Felszólaltak még *Dékány Mihály, Karoliny Mihály, Miklós Gergely*, valamennyien a Nagy László felszólalásához hasonló értelemben. Rendkívüli közgyűlés összehívását ellenezték.

Kovács János elnök megköszöni az iránta nyilvánult bizalmat. Kéri, hogy ne tulajdonítsanak neki olyan nézeteket, amelyeket nem vallott. Kijelenti, hogy egyáltalán nem szándékozik az egyesület mozgalma elé akadályokat gördíteni. Ő maga nem vezetheti a miniszter elé a küldöttséget; de megbizsa dr. Baló József alelnököt, hogy a küldöttséget vezesse s a folyamodványt átadja.

Ezután *Sztankó Béla* főtítkár felolvasta a közoktatási miniszternek benyújtandó emlékiratot. Az alapos tanulmányra valló, az érvek helyes csoportosításával megírt dolgozat köztetszésben részesült s elfogadták. Átadásának idejét július 15-ben állapították meg. A jelenlévők megígérték a küldöttségben való részvételüket. A tanítóképző tanárok megnyugtató véget elhatározták, hogy az emlékiratot közölni s a jelen értekezlet ismertetni kell a Magyar Tanítóképzőben.

Dr. Berzevicsy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter július 15-én a képviselőházban fogadta a küldöttséget, amelyben különösen a vidéki kartársak nagy számmal vettek részt. A küldöttség vezetője, *dr. Baló József* igazgató, alelnök, ismertette az emlékirat tartalmát s kérte a minisztert a javaslatok keresztülvitelére. A miniszter szívesen fogadta a küldöttséget. Megígérte, hogy a memorandumot, mint szaktestület véleményét alaposan tanulmányozni s a javaslatokat a törvénytervezet át-dolgozásakor figyelembe fogja venni.

* * *

Igy aztán elbocsáttatott az emlékirat hivatalos útjára és bizonyára csendesen végezte volna pályafutását, hacsak ki nem üt a sajtóháború a tanítóképző tanárok és tanfelügyelők között.

A harcot *Szabó Elemér* s. tanfelügyelő indította meg a Néptanítók Lapja augusztus 11-iki számában, ahova „*Áldatlan küzdelem*” cím alatt cikket irt. Ebben azzal vádolja a tanítóképző tanárokat, hogy hiúságból indították a mozgalmat, mert egyenlők szeretnének lenni a közepiskolai tanárokkal. Nem riadnak vissza attól sem, hogy a népoktatási intézetek felügyeletének egységét megbontsák. Erre a kihívásra két felelet is érkezett. Az egyiket a Néptanítók Lapja augusztus 18-iki számában

Nagy László írta s igyekezett kimutatni a vád teljes alaptalanságát, a tanítóképző tanárok önzetlen felfogását ez ügyben s ismertette azon tárgyi okokat, amelyek a tanárokat arra indították, hogy a képzők külön felügyeletét kívánják. A Néptanítók Lapja augusztus 25-iki számában Boga Károly igazgató is foglalkozott az ügygel. Szabó Elemér gyanúsító támadását hamarosan visszavervén, behatóan ismerteti azon okokat, amelyek szükségessé teszik, hogy a képzők a megyei tanfelügyelők hatásköréből kivétessenek s számukra külön főigazgatóságok szerveztessenek. Főokok gyanánt jelöli meg: 1. *a képzés egységét*. A megyei felügyelet elősegíti a képzők elszigeteltségét, a megyei szervezetbe illeszkedik be. A képzők egyetemes rendeltetésű intézetek s a megyei közigazgatásba nem kapcsolhatók be. A tanítóképzők egységét s egységes szellemét csak az egységes felügyelet biztósíthatja 2. *A szakszerűség*. A tanítóképző országos szakiskola és pedig pedagógiai szakiskola. Felügyelőjének szakembernek s kellően emelkedett es széles látókörű pedagógusnak kell lennie. A megyei tanfelügyelőt alapkészültsége és pedagógia szaktevékenysége nem képesíti a képző felügyeletének végzésére. A képző felügyelőjének tanítóképző tanárnak kell lennie. 3. *A képesítés*. A képzők felügyelőjétől feltétlenül meg kell kívánni a tanítóképző tanári képesítést, meg akkor is, ha a felügyelet a megyei tanfelügyelők kezében marad meg. Ha azon megyéket, amelyekben képző van, tanítóképző tanári képesítésű felügyelőkkel látják el, a többi nem, megbomlik a népiskolai felügyelet egysége. 4. *Az elfoglaltság*. A megyei tanfelügyelőnek főlegesen elég munkát ad megyéje népiskoláinak igazgatása, fejlesztése; a képzők beható felügyeletére nem ér rá. 5. *A kapcsolat*. A tanítóképző és a népiskola közötti kapcsolatot nem a megyei tanfelügyelő személye biztosítja, hanem a törvény, a képzők szervezete, tanterve, módszere, a tanárok hozzáértése.

A Néptanítók Lapjából ezután a Nemzeti Iskolába terelődött át a harc. Ennek szeptember 3-iki számában „*Dévai*”-tól jelent meg egy cikk, amelyben szerző sorra veszi a külön felügyelet mellett szóló érveket, a tanítóképzés általános fejlesztésének szükségét, a megyei tanfelügyelők munkával való halmozottságot, a tanítóképzés egységét, a főigazgatók s tanfelügyelők tanítóképző tanári minősítését, a tanítóságnak a megyei tanfelügyelővé előléptetéséhez fűződő érdekét, s mind ezeket a kérdéseket szakszerűen fejtegeti. A tárgyszerűen, logikusan s alapos érveléssel megírt cikket ajánljuk az érdeklődők figyelmébe. Az eddigi összes cikkekre válasszul jelent meg a szeptember 10-iki számában *Sebesztha* Károly kirohanása, amelyben a tanítóképző tanárok működését felfelé és lefelé eláztatni s a mozgalmat lerántani törekszik. E közleményt külön cikkben méltatjuk. Erre a cikkre dr. Baló József budapesti igazgató adta meg a választ. Sorra veszi Sebesztha állításait s azokat kellő értékükre leszállítja vagy teljesen megcáfolja.

Hogy a harc milyen mozzanatokot fog még felmutatni, nem tudjuk. Annyi kétségtelen, a tanítóképző tanárok el vannak tőkélve kitartóan folytatni a mozgalmat s nem szándékoznak letérni a tárgyilagosság útjáról.

A csáktornyai tanítóképző-intézet jubileuma.

Az 1848—49-iki szabadságharc után, egész 1861-ig, Muraköznek Horvátországhoz való tartozása magyar hazafiság dolgában káros visszafejlődéssel volt hazánk e fontos határszéli vidékére. A muraközi népet a horvát hivatalnokok, tanítók és lelkészek a délszláv eszméknek akarták megnyerni s erre a célra különösen alkalmas helynek találták az iskolákat. A 60-as évek elején az elnyomatás sötét felhői oszladozni kezdtek s Muraköz visszacsatoltatott ugyan az anyaországhoz, de a megváltozott rend dacára visszamaradtak azon eszmék magvai, melyeket az évtizedes elcsatolás idején a horvát túlzók ezen a vidéken elvetettek.

A kiegyezés és a 68-iki népokt. törvény Muraköz iskoláit nemzeti szempontból szomorú állapotban találták; mert Muraköz tanítóinak túlnyomó része még a 70-es évek során is a zágrábi horvát és a marburgi szlapon képzőkből került ki. Az iskolákban délszláv irodalmi nyelven írt tankönyvekből tanítottak, melyek szelleme a kis tanulónemzedék kedélyvilágára s hazafias érzületük kialakulására is hatott.

A viszonyok csak a 70-es évek folyamán javultak némileg. Maga Csáktornya a 69-ben szervezett községi iskolájában magyar képzőkből kikerült tanítókat alkalmazott, akik a magyar nyelvnek módszeres tanításával a muraközi tanítóknak nemcsak működésükben mutattak jó példát, hanem járásköri gyűléseiken a magyar nyelv tanításáról értekeztek és mintatanításokat is rendeztek. Erre a magyar nyelv tanításához a vidéken is lassankint hozzáfogtak, de az egész vonalon még sem indulhatott meg az, mert a tanítók legnagyobb része magyarul sem tudott.

Gyökeres változás állott be azonban a tannyelv dolgában s a tanítás szellemében, amikor a közóhaj nyomása alatt 1879-ben Csáktornyán áll. tanítóképző-intézetet állítottak fel, melynek intenciója a 18101. sz. min. rendelet értelmében az volt, hogy: „benne különösen oly magyar tanítók képeztessenek, kik a horvát és vend lakosok iskoláiban, mint e nyelveket értő egyének, magyar nyelven való tanításra alkalmaztassanak.”

Azóta 25 esztendő mulott el. Egy negyedszázad számottevő ideje fűződik ez intézethez, mely működése közben soha egy percre sem tévesztette el szemei elől szervezésének intencióit s képesített 25 évi főnnállása folyamán negyedfél százra rugó tanítói nemzedéket, mely lelkesedésével és hazaszeretetével fáradhatatlanul munkálkodik a magyar nemzeti állameszme és hazafias érzés terjesztésében, elsősorban Muraközben, melynek idegen érzésű és idegen nyelvű tanítóit a felsziget iskoláiból egytől-egyig már ki is szorította.

25 év magában is nagyfontosságú időjelző; jelentőségében még nyomósabb, ha oly intézményről van szó, mint a csáktornyai tanítóképző, mely itt a határszélen valóságos előretolt védelmi bástyája a magyar kulturának s együttvéve a sarka annak a hazafias törekvésnek, mely a magyarságnak a Dráva vonaláig való előnyomulására irányult törekvésben Muraköz területén is kicsucsosodik.

Nem sablonszerűleg tanít és nevel ez a képző a népokt. törvény előírt paragrafusai szerint, hogy t. i. csak köteleességtudó, lelkiismeretes,

ügyes és művelt tanítókat küldjön világgá; de oly tanítókat bocsát ki év-év után szárnyai alól, kik attól a tudattól vannak áthatva, hogy első sorban oly helyeken a rendeltetésök munkálkodásuk fonalát fölvenni, ahol a magyar szó tanyát még nem ütött s ahol a talajt még csak megművelniök kell annak a szent érzésnek a kialakulására, mely a Haza szeretetében mindnyájunk legdrágább kincse, de egyuttal legfőbb törekvése is kell hogy legyen.

Hogy az intézet mennyiben felelt meg ez időn belül hivatásának, elég rámutatni arra a hazafias gárdára, mely a muraközi horvátság és a murántúli vendség iskoláiban, sőt azontúl is messzebb: a távoli tótok és szerbek között is a magyar szó és hazafias érzés terjesztésében buzgón fáradozik s vivja a vértelen legdicsőbb harcot, mely végeredményében az egységes magyar nemzeti állam kiépítésére vezet.

De rámutathatunk egy másik, igaz, csak defenzív irányu, de mindképpen nagyon fontos speciális hivatására is, mely szerint Horvátország területére is képesít magyar tanítókat, kik horvát nyelvismereteik alapján — mely nyelv ezért a 31855—79. sz. min. rendeletből kifolyólag kötelező tantárgya a képzőknek — jogosítványt szereznek arra, hogy a Dráván túl is alkalmaztassanak.

És sajátságos véletlen, hogy épp most, a jubileum évében, nyer nagyobb arányokat az intézetnek abbeli missziója azokban a tanítói állásokban, melyek a horvát báni kormány engedélyével az ott ujonnan fölállított vasuti, pusztai, ev. ref. stb. magyar magániskolákban, a társországokban letelepedett magyarok kérelmére szerveztettek, azoknak a véreinknek a megmentésére, kik a magyar birodalom déli felében, legkivált ennek szlavoniai részében letelepedvén, kizárólag ez iskolákban találják föl nemzetiségök fönntartására egyedüli támaszukat!

Ily fontos misszió mellett érthető tehát a kormányok kiváló gondoskodása, melyet ez intézettel szemben mindenkor tanusítottak s érthető a volt növendékek hálája is, kik a szélrózsa minden irányából Csáktornyára érkeztek, hogy a jubileum alkalmából is kifejezést adjanak ragaszkodásuknak, mellyel az anyaintézet irányában mindenkor viseltetnek.

A képzőt 25 rendes és 2 rendkívüli növendékkel, 1879. szeptember 20-án nyitották meg, Bárány Ignác igazgatása alatt, a Zrinyi-vár második emeletén. Ez volt első tanyája az intézetnek, ahol majdnem egy teljes évtizeden keresztül — 1889. febr. végéig — marad, míg mostani helyén: a Rákóczi-utcában el nem helyezkedik.

Az első berendezés költségeire a miniszter 6410, majd 2815 frtot engedélyezett, mit 1881-ben ujjabb 3093 frt követett, minél többet azonban nem is igen utalványoztak ki e címen az állampénztárból, míg új épületébe nem költözködik.

Az épület maga a város által megajánlott 12 holdas területen áll, körülvéve szép tágas parkkal, faiskolával, konyhakerttel, szőlőteleppel, gazdasági udvarral, szántófölddel, a Csáktornya—akki és déli vasut mentében.

A képző épületének tervrajzát a miniszterium elkészítvén, az építésre az árlejtést már 81-ben tartották meg s dacára ennek, az intézet

mégis még csak 1889-re épülhetett föl. Ennek oka egyrészt az ország akkori mostoha pénzügyi helyzete volt, mely az építkezést egyre késleltette; majd az a körülmény okozta, hogy eredetileg 73000 frtra tervezték, majd végül 47000-ben állapították meg az építkezés költségeit, mely utóbbival szemben a város az eredeti terv kivételére megszavazott 30000 frtnyi községi hozzájárulását megtagadta. Ennek következtében annyira kiélesedtek az ellentétek, hogy a kormány a Csáktornán már föllállított képzőt a szomszéd Perlaknak ajánlotta föl. De a differenciák szerencsés kiegyenlítése után a tanítóképző új épületét 1889-ben mégis fölavathatták.

A takarékos szellem utóbb azonban megboszulja magát. Így később 7000 koronán tornacsarnokot kénytelenek építtetni, majd méhest állítanak föl s emelnek egyéb gazdasági épületeket, melyek a gazdaság fejlesztése következtében szükségessé válnak.

És ez mind nem volt elég! Szűk volt az intézet a folyton nagy számban jelentkező növendékek befogadására mindenképpen. Jórésze a növendékeknek externátusban nyert elhelyezést. A háló- és tantermek s a szertárak nemcsak hogy ki nem elégítették a modern követelményeket, de a legszűkebb igényeken is alul maradtak. Mely körülmények már évek óta szükségessé tették az építkezést, ami 140,000 kor. összegben a költségvetés terhére az idén végre el is rendeltetett.

Ezzel a tanári testület régi óhaja teljesedik be. Lesz az intézetnek külön internátusi helyisége, melyben az összes növendékek kényelmesen elhelyezkedhetnek s külön tanulmányi épülete, kellő berendezéssel és felszereléssel, amelyek nemcsak a tanítás sikerét mozdítják majd elő, hanem a magyar tanítóképzést már külsejében is vonzóvá és tanulságossá teszik, mi itt a határszélen, hármask ország sarkában kétszeresen tartandó szem előtt, ahol nemcsak Horvát-, de Stájerország felől is számos vendég fordul meg évenként, kik a magyar tanítóképzés ügyét a hozzájuk legközelebb eső csáktornyai intézetben tanulmányozni óhajtják.

S ez az intézet a kiépítés után mind külsejében fokmérője lesz művelődésünknek és haladásunknak, mind belsőleg is ki fogja elégíthetni a fokozottabb követelményeket is, melyeket a nevelés és tanulmány szempontjából támaszthatnak, miket azonban a célszerűtlen elhelyezés s a hiányos felszerelés lényegesen megakaszthatnak!

A nagyszabású jubileumi ünnepélyen a minisztert a főispán akadémizálása következtében *Csertán* Károly, Zala-vármegye alispánja képviselte; résztvettek azon továbbá *Ruzsicska* Kálmán dr., kir. tanfelügyelő, a zala-vármegyei áll. tanítótestület küldöttsége, *Szalay* Sándor elnök vezetése alatt, a muraközi tanítói járáskör, városi hivatalok, hatóságok, testületek, katonaság *Pruszyaszki* Szaniszló lovag vezetése mellett, a hazafias muraközi papság s a volt tanítványok, kik száznál többen jelentek meg a jubileumon.

Az ünnepély már 5-én d. u. kezdődött az intézet első igazgatójának, *Bárány* Ignác sírjának megkoszoruzásával. 6-án hálaadó Tedeum után *Vargha* Tivadar, gyöngyösi áll. isk. igazgató koszoruzta meg a Zrinyi-enlékoszlopot; innen a Zrinyi-várat keresték föl, ahol *Huszák* Lukács, bajai képző-tanár emlékezett meg az intézet első otthonáról. A tulajdon-

képpen ünnepély az intézet tágas tornacsarnokában folyt le, ahol az elhunyt két igazgató, Bárány (1879—82.) és Samu Józsefnek (1882—1890.) arcképeit meplezték le s helyezték el ideiglenesen az ő áldásos működésüket megörökítő márványtablakot *Csisszár* József zalaegerszegi és *Poredus* Antal nagykanizsai áll. isk. tanítók beszédei kíséretében. Az intézet volt növendéki nevében *Brauner* Lajos csáktornyai s az első továbbképző tanfolyamosok részéről *Honfi* Lőrinc zrinyifalvai tanítók tűztek egy-egy szalagot az intézet millenáris zászlajára. Az intézet történetét *Margitai* József igazgató olvasta fel. A megnyitó beszédet a kir. tanfelügyelő mondta, melyben a kormány képviselőjét üdvözlőlvén, az intézet szellemének és intencióinak hódolt, utána az alispán szólt, ki a miniszter üdvözlését tolmácsolta a jubileum alkalmából. Az ünnepély elején a Himnusz, végén a Szózatot enekelték.

Délben 150 terítékes diszebéd volt a Zrinyi-szállóban, melyen a tisztikar képviselésében számos katonatiszt is vett részt s ahol számos pohárköszöntőt mondtak: a királyra, miniszterre s annak képviselőjére, tanfelügyelőre, a jelenlegi igazgatóra és tanári testületre, a volt tanítványokra, a városi polgárságra, katonaságra, papságra, vendégekre és sok másra, kik a képzőnek őszinte barátjai.

A társasbéd folyaman olvasták fel *Berzeviczy* miniszternek az egybegyűlt tanítók távirati üdvözlétére küldött távirati válaszát, melyben „a virágzó intézet további működéséhez is sok sikert kíván”.

Ez az áldásszámba menő jó kívánság a záloga az intézet további működésének. Őre lesz a magyarságnak, részese küzdelmeinek, irányítója Muraköz megmagyarosításának a jövőben is. Az innen kikerült tanítóság a hazaszeretet izzó tűzével hagyja el ezentúl is az intézet falait s lépi át lobogó lelkesedéssel iskolája küszöbét azzal a tudattal, hogy szent földadra vállalkozott: nemcsak a kultura terjesztésére, de arra is, hogy fáklyát gyújtva a magyar szellemnek a nemzetiségi vidéken, oltárt építsen az idegenajku kisdedek fogékony szívében a kiapadhatatlan magyar érzés befogadására.

Igy volt ez a múltban, így lesz ez a jövőben is! A munka itt nem szünetelhet addig, míg Muraköz nemcsak nyelvében, de érzelmeiben is magyarra nem lesz!

Csáktornya.

Zrinyi Károly.

A tanítóképző tanárok szünidei tanfolyama.

Jóraivaló fának, jóraivaló eszmének, akaratnak jó a termése is. A szünidei tanfolyamok ezidei eredményén szemlét tartva, erről szintén azt állíthatjuk, amit a legelsőről mondtunk: „Derék dolog volt!”

A sikert természetesen most is első sorban azok a férfiak biztosították, akik tudományuk gazdag kincsesházát számunkra megnyitották.

Dr. Pauer Imre egyet. tanár, a tanfolyam vezetője, a *filozófia és pedagógia kapcsolatos történelmét* adta elő. Az ő ragyogó, tömörsége mel-

lett is világos és meggyőző előadásában egymásból sarjadzva egymás mellé és szembe állítva s így egymást megvilágítva tárultak elénk az egyes korszakok bölcsészeti tanai s azokból fakadó pedagógiai eszmék. Az előadás tárgyát képezte:

Az inoiai iskola, Thales (a világ alapanyagának problémája), a Pythagoreusok (a világrend problémája, szám, harmónia), az eleáták (a lét egységessége), Heracleiades (a létesülés, mozgás), Empedokles (a négy elem), az atomisták, Anaxagoras (Nus).

A sophistika (a végigazságok megismerésének lehetetlensége, ennek eredményei), Socrates (a megismerés genesisé, a fogalom fogalma), Plato (ideálizmus, az örök eszmék világa, erkölcsi fölfogása, a tudományos pedagógia megalakulása a filozófia alapján), Aristoteles (energia, dynamis, entelechia, fejlődés).

A hanyatlás időszaka, stoicismus (cynismus, apathia), epikureismus (a jelen élvezésének finomodott formája), a skepsis (kételkedés).

A scolastikus filozófia (universalia, nominalisták, realisták).

Renaissance, Bacon (perfecta inductio, imperfecta inductio, realizmus, empirizmus, paedagógiai, aethikai és politikai következtetések és következmények), Hobbes (módszere, erkölcstana).

Az ujabbkori filozófia, Descartes (ideálizmus, racionalizmus, a substantia dualizmusa), Spinoza (a substantia egységessége).

Locke (nincs velünk született eszme, „Kiserlet“ c. műve), Hume, Berkeley.

Leibnitz. Az angol moralisták, Kant (a tiszta ész kritikája). Comte.

Dr. Klupathy Jenő műgyet. tanár előadása tárgyát képezték: *„Válogatott fejezetek a kísérleti fizikából, különös tekintettel a fényelektromos jelenségekre.“* Valósággal megújító hatása volt ez előadásnak, mert épen a fizikának a jelenben leginkább fejlődő részét ölelte föl s ennek legujabb vívmányait tárta elénk. Az előadással kapcsolatosan bemutatott kísérletek pedig reánk nézve egyszerűen pótolhatatlan becsűek voltak, mert azok nagy részét sokan most láthattuk legelőször.

Az előadás anyaga: Öninductió. Nyitási áramok (Faraday), áramelosztás, megszakított áramok, oscilláció, telegráf-villámhárító; a váltakozó áramok eloszlása a vezetékben (impedancia). Tesla-kísérletek.

A villamos hullámokra vonatkozó kísérletek: Az elektromos rezgések ideje, frekvenciája. Geissler-csővek, cohärer. Herz-kísérletek. Resonancia.

Villamos sűrítők. A condensátor capacitása, ha ez közbeiktatott anyagoktól függ. Ellenállás.

Marconi táviró-készüléke.

A fény s a villamosság közti összefüggés. Emissio-elmélet. Röntgen-sugarak. Becquerel-sugarak. Radio-activ anyagok. Radium. Az energia megmaradásának elve.

Fölötte érdekes volt ezeken kívül még az Eötvös-féle készülékekkel való kísérletezés is, melyek közül az egyik a tömegvonzást s a gravitatio térbeli változásait, a másik pedig (az inga) a szabad esés útjának és idejének összefüggését mutatja ki.

Dr. Kürschák József egyet. tanár mennyiségtani előadásait az előadónak a tárgy iránti különös szeretete, magas színvonalú exact fejtegetése tették fölötté becse. Az előadások anyaga: „*Részletek az egyenletek elméletéből és azok geometriai alkalmazásából.*” Nevezetesen.

A complex számok elmélete és geometriai ábrázolása. A tiszta s az általános II. fokú egyenletek elmélete, a gyökök szerkesztése, a tiszta III. és n -ed fokú egyenletek elmélete. A szabályos sokszögek elmélete. A szab. 17-szög szerkesztése. Általános III. fokú egyenletek elmélete. Symmetricus függvények, identikus, alternáló csoportok.

Ha az előadások anyagán végig tekintenek, önmaguktól elképzelhetik az ott nem volt kartársak is azt az intenzív érdeklődést, mellyel tanítóink szavát lestük.

A hallgatóság háláját bucsuzáskor *dr. Pauer Imrének Zrínyi Károly, dr. Klupathy Jenőnek Kovács Béla és dr. Kürschák Józsefnek Huzjak Lukács* kartársaink tolmácsolták érzelmeinkhez méltó, lelkes szavakkal.

Hogy a tanfolyam kezdete (jul. 4.) összeesett a VI. egyetemes tanítógyűléssel, ránk nézve sok mindenféle magától érthető ok miatt nagyon kellemes berendezés volt. Mégis viszont e találkozásban lehet talán leginkább megtalálni annak okát, hogy ezidén az előadásokon kívüli életünk nem viselte magán annyira az összetartozás jellegét, mint pl. az első tanfolyam idején, dacára annak, hogy most csaknem valamenynyien egy épületben, a Ferenc József Tanítók Házában laktunk és túlnyomóan egy szakbeliek voltunk. — Ama fővárosi kartársakat, akik máskor középpontot alkottak, nagyon elfoglalta az egyet. tanítógyűlés; mi is e gyűlés más-más szakülései iránt érdeklődtünk, aminek mindjárt a kezdetben meglehetősen szétesés volt a következménye s többé nem is igen olvadtunk össze. — Pedig tanfolyamainknak ez is egyik lényeges jó oldala volna.

Késégtelen dolog, hogy közvetlenül az iskolai év vége után, kifáradtan, Budapest nyári levegőjében bizonyos önfeláldozással jár a tanfolyamon való részvétel úgy az előadók mint a hallgatók részéről. *Vajha karácsonykor, húsvétkor, vagy szeptember elején rendeznék eszentül tanfolyamainkat!* Hiszen magának a budapesti életnek is lehet és van bizonyos szerepe ebbeli továbbképzésünkben. — (Hiába! nem akármikor van módunk a fővárosba menni.) Pedig nyáron csak a szellemi élet sanyaru maradékain élösködünk ott.

Mindenesetre így is hálára kötelező a tanügyi kormánynak tanfolyamaink rendezése körüli bölcs gondoskodása s ezt a hálaérzetét a hallgatóság avval nyilvánította, hogy az előadások befejeződése után *dr. Axaméth János* min. tanácsosnál tisztelgett, amely alkalommal *dr. Kovács János* pedagógiumi tanár volt a szónok.

Nem volna teljes a kép, ha meg nem említeném azt, hogy a hallgatók legnagyobb része csatlakozott egyesületünk elnökségéhez, amikor az *dr. Berzeviczy Albert* közoktatásügyi miniszternek átnyújtotta az egyesületnek a népoktatási törvényjavaslatra vonatkozó emlékiratát. Ez a küldöttség tehát számánál fogva is elég tekintélyes volt s így e tisztelgés az ügy fontosságához méltó mozgalmat jelent. A szónok ez alkalommal *dr. Baló József*, az egyesület alelnöke volt.

E tisztelgést azonban azok a hullámok előzték meg, amiket a dévai kartársak ismeretes körirata idézett elő. Volt e tárgyban összejövetelünk is, melyen a fölszólalások teljesen eloszlatták az összes kétségeket.

Viszontlátásra a legközelebbi tanfolyamon!

Karoliny Mihály.

Javaslat a tanítók továbbképzésének államilag és intézményesen való rendezése tárgyában.¹

A továbbképzés a művelt emberiség élet feltétele. A tanítóság továbbképzése ennél is több, mert e képzés ezenkívül a nemzet érvényesülésének is biztosítója. De biztosítója a nemzet fennmaradásának is, mivel a tanítói társadalom haladása voltaképpen a közösségét jelenti s mivel e haladásban nemcsak az egyénnel egy időben élők, hanem a későbbi nemzedékek érvényesülése is biztosítva van.

A tanítóság továbbképzésének ilyenformán való nagy fontossága tudatában mondja ki a kongresszus, hogy:

1. a tanítók továbbképzése *nemzeti érdek* s ezért és azon oknál fogva, mivel a továbbképzés intézményét még semmi uzus, vagy közösség le nem foglalta s mivel a továbbképzés a magyar nemzeti szellem ápolása tekintetéből legalább is úgy értékesíthető, mint maga a tanítóképzés: ez *ügy tisztán az állam ügye*.

2. Az államilag szervezett továbbképzés két fő feladatot szolgál; szolgálja először az általános műveltséget, másodszor a magyar nemzeti érdekeket.

3. Mindkét cél elérésére *tanfolyamok* rendeztetnek s kiadatik egy kisebb időközben megjelenő *tudományos folyóirat*.

A tanfolyamok azon kívül, hogy szolgálják a népoktatásügy munkásai között szükséges magyar néptanítói közszellem megeremtését és erősítését, a szükségletek természete szerint vagy tisztán tudományos jellegű továbbképzéssel, vagy a magyar nyelv megtanításával foglalkoznak. Ez utóbbi cél elérésére az állami tanítóképző intézetekben, esetleg a tudományos jellegű tanfolyam mellett, rendezendők a kurzusok s azokra a magyar nyelvben járatlan, vagy kevésbé jártas tanítók hivatalból berendelendők.

Mivel azonban a továbbképzésnek állandónak s általánosnak kell lennie, a közoktatásügyi kormány magyar nyelven megjelenő, a tanítói hivatás keretébe illő s ezen tudományokkal foglalkozó tudományos folyóiratot ad ki. E folyóiratot minden tanító díjtalanul kapja.

¹ A VI. egyetemes tanítógyűlés elé terjesztett javaslatok.

4. A kongresszus a tanítók továbbképzésének részletes kidolgozásával, ez elvi jelentőségű határozatok szem előtt tartásával, a *Tanítóképző Tanárok Országos Egyesületét* bizza meg.

Budapesten, 1904. június havában.

Farkas Sándor,
tanítóképző tanár.

VEGYESEK.

Kérelem.

A népoktatási törvényjavaslat, valamint az egyesület közgyűlése tetemesen megnövelték a tagsági díj fejében járó „Magyar Tanítóképző” terjedelmét és ezzel az egyesület kiadásait. (L. az érdemes szerkesztő úrnak előzetes és — sajnos — alapos félelmét!)

Sürgősen kérem tehát azon t. Tagtársakat, akik tagsági díjaikkal még mindig hátralékban vannak, szíveskedjenek fizetési kötelezettségüknek minél hamarabb eleget tenni; legalább megkímélik önmagukat is, az egyesületi pénztárost is attól, hogy őket névre szóló levelezőlapon újból felszólítsa; illetőleg *az alapszabályok 16-ik §-a értelmében október 15-én túl* postai megbízással felkeresse.

Tagtársi tisztelettel

Horvay Ede.

Kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Pálmay Lenkét*, a sepsiszentgyörgyi állami tanítónőképző-intézet helyettes igazgatónőjét ezen intézet igazgatónőjévé kinevezte. *Pálmay Lenkét*, aki már egy éve működik, mint helyettes igazgató a sepsiszentgyörgyi képzőben s ezen rövid idő alatt a székely társadalom bizalmát s rokonszenvét megnyerte, szívből üdvözljük. Kivánjuk, hogy nemzeti közművelődési szempontból fontos helyén buzgó működését fényes siker koronázza.

A vallás- és közokt. miniszter *Major J. Gyulát* az orsz. izr. tanítóképző-intézetnél a IX. fizetési osztály 3. fokozatába rendes tanárrá, ugyanez intézethez *Hausbrunner Vilmost*, középiskolai okl. tanárt, segédtanárrá; *Márki Ábrahám*, okleveles tanítót szintén ez intézethez, gyakorló-iskolai tanítóvá nevezte ki.

Áthelyezések. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Watzesch Gizella* budapesti II. ker. áll. tanítónőképző-intézeti tanítónőt saját kérelmére a győri áll. tanítónőképző-intézethez áthelyezte; *Hegyesi Jolán* hódmezővásárhelyi áll. óvónőképző és *Gludovác Emma* sepsiszentgyörgyi áll. tanítónőképző-intézeti tanítónőket kölcsönösen áthelyezte; áthelyezte továbbá *Huzják Lukács* iglói áll. elemi tanítóképző-intézeti tanárt jelenlegi minőségében a bajai állami tanítóképző-intézethez; *Horváth Adolf* lévai állami elemi tanítóképző-intézeti tanárt jelenlegi

minőségében az iglói állami elemi tanítóképző-intézethez; *Jankó László* pápai állami elemi tanítóképző-intézeti tanárt jelenlegi minőségében a lévai állami elemi tanítóképző-intézethez; *Patyi István* losonci áll. tanítóképző-intézeti s. tanárt a szabadkai áll. tanítónőképző-intézethez; *Gréss Ernő* temesvári állami tanítóképző-intézeti segédtanárt eddigi minőségében a csáktornyai állami tanítóképző-intézethez; *Moyzes Miklós* csurgói áll. tanítóképző-intézeti segédtanárt jelenlegi minőségében a znióváraljai áll. tanítóképző-intézethez; *Macskásy Zoltán* csurgói állami tanítóképző-intézeti segédtanárt jelenlegi minőségében a székelykereszturi állami tanítóképző-intézethez; *Dittert Ferenc* znióváraljai áll. tanítóképző-intézeti segédtanárt jelenlegi minőségében a csurgói áll. tanítóképző-intézethez; *Éber Rezső* székelykereszturi állami tanítóképző-intézeti segédtanárt jelenlegi minőségében a csurgói állami tanítóképző-intézethez.

Pályázat. *A bajai állami tanítóképző-intézetnél* betöltendő lesz a X. fizetési osztály 3. fokozatának megfelelő fizetéssel és szabályszerű lakbérrel javadalmazott *egy zenetanári állás*. A folyamodók életkorát, továbbá a zongora, hegedű, orgona és ének tanítására való megfelelő képesítését, eddigi szolgálatát, valamint az egészségi állapotát feltüntető okmányokkal kellőleg felszerelt, a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez címzett kérvények az illető kir. tanfelügyelők útján nyújtandók be, akiknek tankerületében a folyamodók tartózkodnak vagy pedig működnek. A pályázat határideje f. évi október hó 31-ike.

Nyugalomba vonuló gyakorló iskolai tanítónők. *Szántó Edéné*, aki a szabadkai állami tanítónőképző-intézetben 35 esztendeig töltötte be a gyakorló-iskolai tanítói fontos és terhes állást, a folyó iskolai év elején nyugalomba vonult. Ezen hosszú idő alatt fáradhatatlan buzgalommal, lelkesedéssel, szép sikerrel működött tanítói pályáján. Sohasem unta meg hivatalát, mert nagyon szerette a gyermekeket, akikhez hivatásszerete, ideális lelkülete s naiv kedélyvilága ellenállhatatlanul vonzotta. Hivatásszeretete őt köztevékenységre is serkentette. A tanügyi lapokba, így a Magyar Tanítóképzőbe is több magvas értekezést írt leginkább a gyakorló-iskolai élet, a tanítók gyakorlati kiképzése köréből. Részt vett a tanítói és tanári gyűléseken is. Talpraesett megjegyzéseivel, nyugodt, bátor érvelésével s szerény föllépésével mindig tetszést aratott s rokonszenvenessé tette indítványait. Különösen 1890-ben tűnt fel a tanítóképző tanárok közgyűlésén s a IV. egyetemes tanítógyűlésen. A tanárok között a gyakorló-iskola ügyében fennálló s áthidalhatatlannak vélt ellentétet az ő indítványa egyenlített ki: legyen a gyakorló-iskola osztatlan, de osztottá átalakítható. Az újabb tanítóképzői építkezésekben is figyelnek erre a szétszothatóságra. Szántó Edéné köztevékenységével is elismerést és tiszteletet vívott ki. Tanítói hivatása teljesítése mellett nagy és derék családot nevelt fel. Most jól megérdemelt nyugalomba vonulása alkalmával a közoktatásügyi miniszter a következő levelet írta Szántó Edénének: «Amidőn három évtizedet meghaladó tanítónői működés után önt saját kérelmére nyugalomba helyezem, a tanügy terén kifejtett áldásdus és eredményeiben üdvös működéseért önnek köszönetemet és méltányos elismerésemet fejezem ki.

Berzeviczy.»

A kolozsvári áll. tanítónőképző-intézet tanári testületének kiváló, hivatásáért páratlanul lelkesedő tagja, *Kovács Pap Mária* képző-intézeti r. tanítónő, a gyakorlóiskola tanítónője 20 évi fáradhatatlan működés után a múlt hónapban vonult méltán megérdemelt nyugalomba, a közoktatásügyi miniszternek következő elismerésével: «Midőn Ön a tanítónőképzés terén két évtizeden át kifejtett buzgó munkássága után nyugalomba vonul, készséggel használok föl ezt az alkalmat arra, hogy mindenkor tanusított ügybuzgalmáért és eredményében áldásos működéseért köszönetemet és méltányló elismerésemet fejezzem ki.» Kitüntető elismerés kísérte a bucsuzót a tanfelügyelőség részéről, amelynek Kozma Ferenc kir. tanácsos meleg szavakban adott átiratilag őszinte kifejezést. Az intézet tanári testülete és ifjusága fájdalommal bucsuzott a kedves és mindenkitől szeretett tanítónőtől, akit a családi kötelességek elszólítanak az intézet köréből. (Család és Iskola.) Mélyen sajnáljuk e kiváló tanítói tulajdonságokkal bíró tanítónő távozását a tanítóképzés teréről. De kívánjuk, hogy nyugalomát hosszú ideig élvezze s találja fel családjában teljes boldogságát.

Egy kiváló tanító halála. *Bánó József* székesfővárosi népiskolai igazgató, szeptember 24-én, életének 56-ik évében, hosszú betegeskedés után elhunyt. Bánó József 35 évet töltött a fővárosi népiskolai oktatás szolgálatában s egyike volt a főváros legjobb s legtekintélyesebb tanítóinak. Egyaránt kivívta a hatóságok, a szülők, a társadalom s különösen a kartársak tiszteletét s elismerését. A tanítói közéletben igen élénken vett részt. Sokat dolgozott a közért és szavának mindenkor és mindenütt súlya volt. 1895-ben, mikor a Magyar Tanítók Kaszinója megalakult, őt igazgatósági taggá választották. Majd a Kaszinóból és a Népnevelők Egyesülete egyesüléséből keletkezett Magyar Tanítók Otthonának elnöke lett. A fővárosi tanítói közélet eme első tisztségét nagy buzgalommal, körültekintéssel, méltóan töltötte be. Tagja volt a tanítói koronabank igazgatóságának, a fővárosi segélyegyesület igazgató-tanácsának, sok egyéb tanítói és humánus társadalmi intézmény vezetőségének. Az idegfeszítő munka megtörte lelkieréjét s egy évi betegeskedés után a lipótmezei tébolydában hunyt el. A kiváló szellemű férfit a kartársak fájdalmas részvéte kísérte sírjához. Kopor-sója felett *Emhő Gyula* és *Száva János* fővárosi tanítók mondtak megható gyászbeszégeket.

A felsőlövői képző magyarra nyilvánítása. A vallás- és közokt. m. kir. miniszter a beszerzett hivatalos adatok alapján a *felső-lövői ág. hitv. ev. tanítóképző-intézetet* az 1879. évi XVIII t. c. értelmében nyilvántartott nem magyar tannyelvű tanintézetek sorából törölte és az idézett törvénycikk hatálya alól kivevén, a magyar tannyelvű tanítóképző-intézetek sorába iktatta.

A kolozsvári és temesvári tanítók háza felavatása. Szeptember 27-én avatták fel a temesvári tanítói internátust és 30-án a kolozsvári Tanítók Hunyady-Házát. Az előbbi szerényebb körben, kisebb zajjal ment végbe, utóbbi fényesünnepségek közepette. Pedig mindkettő egyaránt méltó helyet tölt be közéletünkben. Az egyik a nemzetiségektől elárasztott Erdélyben tűz helye a nemzeti művelődésnek; támogatója a hazafiságért küzdő tanítóságnak. A másik pedig a

délvidéken tűzte ki a magyar nemzetiség zászlóját, szolgálja az előre törekvő magyarság ügyét, hirdetvén a felhívó ígét: «Ide gyűjletek körém, hazafias tanítók!» A magyar tanítóság mindakét alkotásért lelkesedik, mindakét ünneppel együtt érez. Szeptember utolsó napjai valóban az öröm napjai voltak a magyar tanítóságra nézve. Az ünneplő kartársak éljen zaja végig zúgott az országon. Megérezttük mindannyian a lelkesedő szívek dobogását s szemeink az öröm könnyüivel teltek meg; mert nemesen érző keblek régen táplált vágya valósult meg ez intézményekben; mert az eszme győzedelmes előnyomulása immár megkezdődött és sok ezrek lelkében megerősödött a hit, hogy az ország többi nagyobb vidékei is létre fogják hozhatni ezt a hasznos tanítói és közművelődési intézményt. Hogyne örülne a magyar tanítóság, mikor mindakét ház létrejöttéhez nagy testületi érdekek fűződnek. A Tanítók Hunyady-Házát, mint a budapesti Tanítók Házát, a magyar állam építtette a magyar tanítóságnak azon egymillió koronából, amelyet a képviselőház *Wlassics* miniszter javaslatára szavazott meg erre a célra. A magyar állam ezen ajándéka a tanítói kar muokasságának, sikerekben gazdag, hazafias és nevelői tevékenységének fényes elismerése. De nem kisebb az erkölcsi értéke a temesvári tanítók házának, csakhogy egészen más természetű. A temesvári tanítók házát a *Délmagyarországi Tanítóegyesület* hozta létre a helyi társadalom, mondhatnám a köznép segítségével. Míg tehát a kolozsvári ház felülről adatott nekünk kiváló kegy és elismerésképpen, addig a temesvári tanítók háza *alulról* nőtt ki a társadalmi erőkből s büszkén hirdeti a tanítóság önállóságát, társadalmi erejét s azt az elismerést és bizodalmat, melyet az a társadalom szavazott a tanítóságnak, amelyben a tanítóság él, amelyre hat a nevelés, oktatás és hamanizmus nemes, zajtalan eszközeivel. Tanítók! Fogadjátok mély hálával és köszönettel azt, amit nektek a magyar állam nyújtott a budapesti és kolozsvári díszes palotákkal, de kövessétek a délmagyarországi példáját!

Kell, hogy hálával emlékezzünk meg ez alkalommal *Péterfy* Sándorról, akinek nagy lelke s fáradhatatlan munkássága készítette elő a két fényes tanítói palota, a budapesti tanítók háza és a Tanítók Hunyady-Háza létrejöttét.

A most megnyílt Tanítók Házát maga a közoktatásügyi miniszter, *Berzeviczy* Albert dr. avatta fel gyönyörű beszéddel. A felavató ünnepet részletesen ismertették a napi és a tanügyi lapok. Mi azért itt magának a Hunyady-Háznak leírását adjuk a Család és Iskola október 1-én megjelent száma után.

A «Tanítók Hunyady-Háza» kétemeletes homlokzatával, magas lépcsőzetű főbejáratával és parkirozott kis udvarával a Hunyady-térre néz és más három oldalán is utcák határolják. Az ifjak számára 49 két-két ablaku, szép nagy szoba szolgál lakásul, minél fogva ők másod- vagy harmadmagukkal kényelmesen helyezhetők el. Mindeniknek külön asztala, ruhaszekrénye és felszerelt ágya van s minden szobában tükör és vízvezetékre berendezett mosdó. Az ajtók mind szép, tágas folyosókra nyílnak s úgy ezek, mint az egész ház, központi fűtéssel és légszuszvillágítással van ellátva. Az alapsorban tágas fürdőhelyiség áll használatra medencével és kádakkal, zuhanyokkal és külön öltözővel. Továbbá torna-, vívóterem, mosó- és élelmentárhelyiségek s a fűtőház. A diszteremnek is

használható, szép, nagy étterembe a földszinti folyosóról négy két szárnyú ajtó nyílik s igen barátságos helyiség. Mellette a konyha, szintén a földszinten. Ez is világos, tágas terem, modern berendezéssel, a vízvezeték minden előnyének felhasználásával. A földszinten ezek mellett, a gondnoki lakás folytatásában még az olvasó- és könyvtárterem s nyolc lakószoba van berendezve. Az első emeleten az egész házat végig futó folyosóra két oldalon 22 lakószoba s középben, a főlépcsővel szemben, az itt lakók társalgóterme nyílik zongorával, billiárd-dal és sakktáblákkal ellátva. Ugyanez a beosztása és berendezése van a második emeletnek is, amelynek nyugati végében, a melléklépcső mellett, két betegszoba áll négy ágygal, külön fürdővel és ápolószobával rendelkezésre. Naponta háromszori étkezés van: reggel kávé, ebédre három tál étel és vacsorára sült. Mindenki kéthetenként fürdik.

Az intézetbe az Eötvös-egyesület tagjainak fiait veszik fel első sorban, egész díj mellett, havi harminc korona fizetési kötelezettséggel; vannak azonban féldíjas helyek is és van egynéhány ingyenes hely is. Az így be nem töltött helyekre a folyó iskolai évben az egyesület kötelékén kívül álló közhivatalnokok fiai léphetnek be, havi 60 korona emelt díjjal. Az intézet, miként a budapesti, 120 ifju számára van berendezve. Az intézet gondozása kitűnő kezekbe van letéve, amennyiben gondnokul Kozma Ferenc, kolozs-tordamegyei tanfelügyelő választatott meg, aki ez okból le is mondott felügyelői állásáról s nyugalmomba vonult.

A szerkesztő lakásváltoztatása. Újlag tisztelettel tudomására hozzuk tisztelt olvasóinknak s a velünk csereviszonyban álló tisztelt laptársainknak, hogy a szerkesztő megváltoztatta lakását. Jelenlegi lakáscíme: *Budapest, VIII., Üllői-út 16/b.* A leveleket s cserepéldányokat kérjük e címre küldeni.

Kimutatás

a f. évi szeptember hó 30-áig befizetett tagsági díjakról.

1903-ra: Keszler Károly (8 korona).

1904-re: Ujváry Mihály, Bodor Miklós, Végler Gyula (8 korona), Bocskay István Sz.-Keresztúr (6 korona).

1904. I. félévre: Czöndör Sándor, Sinay Vilmos (4—4 korona).

1904. II. félévre: Vashegyi népiskola, Bellosics Bálint, Bene Gyula, Beyer József, Desics József, Éber Sándor, Kiss Á. József, Macskásy Sándor, Mihalicska István, Nádas Sándor, Wohlmuth István (4—4 korona).

Budapest, 1904. október hó 1.

Horvay Ede,
egyes. pénztáros